ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

ALBERT CAMUS'DE UYUMSUZ İNSAN

Hasret ERTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ

Çankırı-2021

T.C

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

ALBERT CAMUS'DE UYUMSUZ İNSAN

Hasret ERTÜRK

ORCID : 0000-0002-3762-2095

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ

Çankırı-2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ii
KABUL VE ONAY iii
TEŞEKKÜR v
ÖZET vi
ABSTRACT vii

1. GİRİŞ 2
2. BAŞLANGIÇ 4
3. ALBERT CAMUS'DE ANLAM VE ANLAMSIZLIK 7
4. ALBERT CAMUS'DE SAÇMA, UYUMSUZ VE YABANCILAŞMA 13
5. ALBERT CAMUS'DE BAŞKALDIRI 22
5.1. Tarihsel Başkaldırı 22
5.2. Metafizik Başkaldırı 25
6. CAMUS VE SARTRE AÇISINDAN İNSAN 31
7. UYUMSUZUN DENKLEMİ 38
7.1. Sisifos Söyleni'nde Don Juancılık 50
7.2. Sisifos Söyleni'nde Oyun 53
7.3. Sisifos Söyleni'nde Fetih 53
8. UYUMSUZ YARATIM 55
8.1. *Sisifos Söyleni*'nde Felsefe ve Roman 55
8.2. *Sisifos Söyleni*'nde Kirilov 55
8.3. *Sisifos Söyleni*'nde Yarınsız Yaratım 56
9. SİSİFOS SÖYLENİ 58
10. UYUMSUZUN ROMANLARI 61
10.1. Yabancı 61
10.2. Dava 65
10.3. Dönüşüm 67

SONUÇ **70**
KAYNAKÇA **73**
ÖZGEÇMİŞ **77**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Albert Camus'de Uyumsuz İnsan* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

03.08.2021

Hasret Ertürk

KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hasret ERTÜRK tarafından hazırlanan *Albert Camus'de Uyumsuz İnsan* başlıklı bu çalışma, *26.07.2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Felsefe* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ	İmza: ……..
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Necdet YILDIZ	İmza: ……..
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖNER	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

……..
Enstitü Müdürü

Sinan Kemal ERTÜRK'e

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ders dönemimde ve tez çalışma sürecimde bana büyük katkısı olan, desteğini esirgemeyen, fikirleriyle yol gösteren, özgür ve istikrarlı bir çalışma alanı sunan saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Onur Aktaş'a, her zaman yanımda olan biricik aileme teşekkür ederim.

Hasret ERTÜRK

ÖZET

Tezin Başlığı : Albert Camus'de Uyumsuz İnsan
Tezin Yazarı : Hasret ERTÜRK
Danışman : Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ
Anabilim Dalı : Felsefe
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 26.07.2021

Albert Camus 20.yüzyılın en önemli filozoflarından birisidir. Camus felsefesini edebiyatla birleştirmiş ve çağının sorunlarını insanlara, sanatıyla sunmuştur. Camus'ye göre insanın dünya ile olan iletişimsizliği uyumsuzluğun kendisidir. Bu uyumsuzluk sadece dünya ile insan arasındaki iletişimsizlikten kaynaklanır oysa dünyanın kendisinde bir uyumsuzluk yoktur. Camus'nün uyumsuz insanı, bu noktada şekil alır. Uyumsuz insan anlamsızlığın dünyada olmadığını fark eder ve anlam arayışını bırakır, ölümden sonrası için bir başka dünya inancı taşımaz, çünkü inanç umut barındırır umut ise insanı sürekli bir beklenti ve anlam arayışına sokar. Uyumsuz insan gerçeğin üzerini boyamak yerine onu açığa çıkarandır. Bu tezde ben bu doğrultuda Albert Camus'nün uyumsuz insan profilini tarif edeceğim; insanın dünya ile olan ilişkisindeki çelişkileri Camus felsefesi çerçevesinde değerlendireceğim; insanın ölüm karşısındaki durumu ve yabancılaşmasını ele alacağım ve sonuç bölümünde ise tezin tamamında anlatılmış olan insan-dünya ilişkisinin genel ifadesini vereceğim.

Anahtar Kelimeler**:** Albert Camus, Ölüm, Yabancılaşma, Uyumsuzluk

ABSTRACT

Thesis Title : The Misfit in Albert Camus
Author : Hasret ERTÜRK
Supervisor : Doç. Dr. Abdullah Onur AKTAŞ
Department : Philosophy
Thesis Type : Master 's Thesis / Ph.D
Date : 26.07.2021

Albert Camus is one of the most important philosophers of the 20th century. Camus combined his philosophy with literature and presented the problems of his age to people with his art. According to Camus, humans lack of communication with the world is the discordance itself. This discord arises only from the miscommunication between the world and humans, whereas there is no discord in the world itself. Camus' discordant human takes shape at this point. Discordant person realizes that meaninglessness does not exist in the world and leaves the search for meaning; for such a person there is no faith for the afterlife, because such a faith contains hope, and hope puts people in a constant search for expectation and meaning. The discordant person is the one who exposes the truth rather than paints it over. In my thesis, I will describe Albert Camus's discordant human profile in this direction; I will evaluate the contradictions in human beings relationship with the world within the framework of Camus philosophy; I will deal with the situation and alienation of man in the face of death; and in the conclusion part, I will give the general expression of the human-world relationship, which has been explained throughout the thesis.

Keywords: Albert Camus, Death, Alienation, Discordance

1. GİRİŞ

Albert Camus'ye bir röportajında en absürt ölüm şekli sorulduğunda araba kazasıyla gerçekleşen bir ölümün en absürt ölüm olduğunu söylemiştir. Camus 4 Ocak 1960'ta geçirdiği bir trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Öldüğünde cebinden bir tren bileti çıkmıştır. Bu Camus'nün gideceği yere, trenle gitmekten vazgeçtiğini göstermiştir.

Camus 1913'te Cezayir'de yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. I. Dünya savaşında babasını kaybetmiştir. Cezayir Üniversitesinde felsefe öğrenimi gördüğü sırada 1930 yılında vereme yakalanmıştır. Hastalığı yüzünden futbolu ve eğitimini yarıda bırakmıştır. Sonrasında eğitimini 1936 yılında tamamlamıştır. Camus'nün bitmemiş kitabı *İlk Adam* ölümünden sonra yayımlanmıştır. Camus'nün hayatını bu kitabıyla birinci ağızdan ve içten bir anlatımla, örneğin çocukluktaki futbol sevgisini, umutlarını, yaşadığı zorlukları dinleme şansını yakalarız. (Camus, 2019i:88)

Camus 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü almıştır. Tiyatro, roman ve deneme alanında pek çok eser kaleme almıştır. Eserlerinde varoluşçuluğun izleri olsa bile o kendisini hiçbir zaman varoluşçu olarak nitelendirmemiştir. Absürdizm akımının öncülerinden olduğu düşünülür. Özellikle *Sisifos Söyleni* adlı eseriyle absürdizmin sınırlarını tam anlamıyla belirlemiştir. Bundan dolayı bir yerlerde "saçma" kelimesini duyduğumuz zaman aklımıza gelen ilk kişi olmuştur.

Camus XX. Yüzyıl da insanın içinde bulunduğu durumu göz ardı etmeden bunu bütün eserlerine gözle görülür bir biçimde yansıtmıştır. XX. Yüzyıl bir kelimeyle ifade edilmek istenseydi bu "yabancılaşma" olabilirdi. Sanayileşmenin getirdiği makineleşmiş hayat, insanı sadece etrafına değil kendisine de yabancılaştırmıştır. Camus dünya savaşlarının, insanın yabancılaşmasının, insanın kaybolmuşluğunun ortasında; insana çıkış yolunu hayata "evet" demek yani hayatı onaylamak olarak ifade etmiştir. "Evet" bir başkaldırı, bir mücadeledir fakat bu mücadele yıkarak, yok ederek gerçekleşmez. Mücadelenin kendisi, olabildiğince iyi ve uzun yaşamaktan geçer.
Camus'ye göre hayatın içerisinde bir Tanrı'ya yer yoktur.

Dünyadaki kötülükler, dünya ve insan arasındaki uyumsuzluk Tanrı'nın yokluğunun birer görünümüdür. İnsanın mutluluğunu ve gerçeğini engelleyen yine insanın kendisidir çünkü insan, dünya içinde farklı bir dünya kurmaya çalışmıştır. Oysa Camus'ye göre dünya olduğu gibi kabullenilmelidir.

Doğada hayatta kalmak söz konusu olduğunda bütün canlıların bir savaş halinde olduğu söylenebilir. Fakat insan için söz konusu olan sadece doğada hayatta kalmak değildir. İnsan diğer insanlarla olan ilişkilerinde de hayatta kalmak durumundadır. Bir kaynak kıtlığı durumunda insanlar arasında savaş çıkması olasılıklar dahilindedir. Ortaya çıkabilecek herhangi bir sıkıntı bir insanı diğer insana veya insanı başka bir türe kolaylıkla düşman edebilme ihtimalini barındırır. Bu söylediklerimize paralel düşünceler Hobbes'un felsefesinde karşımıza çıkmaktadır. Hobbes insanın doğası gereği bencil bir varlık olduğunu söyler. İnsanı bize şu cümlesiyle ifade eder: "İnsan insanın kurdudur." (*Homo homini lupus*)

İnsanların birbirleriyle olan mücadelesi çok farklı sebeplerden olabilir. Bu sebepler: değerler, ekonomi, inanç, kültürel kimlik, yer altı zenginlikleri gibi çeşitli etkenlerden kaynaklanmaktadır. Bahsi geçen sebeplerin sonucunda ortaya çıkan durum kimi zaman bir insanın başka bir insana zarar vermesi şeklinde zuhur edebilmektedir. İnsanların birbirleriyle olan mücadelesine dair burada sorulacak olan şudur: "Bir insan başka bir insanı öldürmeyi yahut başka bir canlının yaşamına son vermeyi kendisinde nasıl hak olarak görmektedir?" Bu soru Camus'nün temel sorularından bir tanesidir.

İnsan etrafını anlamlandırmaya çalıştığı andan itibaren yabancılaşma içerisindedir. Bu yabancılaşma varlığın ve yokluğun; başlangıcın ve bitişin çekişmesinden kaynaklanmaktadır. İnsanlar etraflarında var olan şeyleri anlamlandırmaya ve adlandırmaya başlarken yabancılaşmayı da olduğu yerden çıkarmaya başlarlar çünkü o henüz açığa çıkmamış bir hazine gibidir. Bu hazine farkındalık yaratır fakat bu farkındalığın hangi koşullar da iyi hangi koşullar da kötü olduğu duruma göre değişebilir. Yabancılaşmanın getirdiği farkındalık kişinin toplum tarafından dışlanmasına sebep olurken; diğer yandan bu farkındalık kişinin gerçeklerle karşılaşmasını sağlamaktadır.

İnsan doğadan korktukça kendi mitlerini yarattı. Zaman içerisinde mitleri, iyileri ve kötüleri, günahları ve sevapları, Tanrıları oldu. Ait olma ihtiyacının getirdiği bu arayış insanlık tarihinin muazzam bir resmi oldu. Resim gittikçe renk aldı. Toprakta filizlenmeyi keşfeden insan özel mülkiyeti de hayatına katarak aile olmanın yolunu çizdi. Bütün bu hazırlığın temelinde doğadaki bir ağaç kadar Dünyada uyumlu gözükme isteği vardı.

Yabancılaşma bulmacasının kayıp parçası ölümdü. İnsanlık adına yapılan bütün keşiflerin; türün devamlılığındaki ısrarın temel sebebi ölüme karşı açılan bir savaştı. Ölüm kendini nasıl, nerede ve ne şekilde gösterirse göstersin insanlarda açığa çıkardığı görüntü her zaman farklı olmuştur. Ölümün, ölüm korkusunun, yabancılaşmanın getirdiği hayatın absürt görünümüne sebep olan duyguyu dindirmenin yolu bazen dine, bazen keşiflere, bazen günlük hayatın koşuşturmasına saklanmıştır.

İnsanlar kendilerini ifade edebilmek için çok çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bir yol aranmasının sebebi, insanın varoluşunda gizli halde bulunan, açığa çıkmayan ama açığa çıkacağının her zaman bilindiği ölümün gerçekliğidir. Mağara duvarlarına çizilen resimlerin, tapınakların, Tanrıların ardından insanlar daha fazla kalıcılığın arayışına koyuldular. Yaklaşık dört bin yıl önce Mısır'da papirüs adındaki bitki hamur haline getirildi ve üzerine ilk işaretler atıldı. Artık ölsek dahi anlatılacak hikayemiz vardı. Bu bitkiyi hayvan derileri izleyecekti ve bugün elimizde tuttuğumuz her türlü elektronik aletin bir nevi atası olacaktı.

> Önce var olmanın ham gerçekliğindeki anormalliği, sonra özgül durumumuzdakini idrak ederiz: İnsan olma şaşkınlığından önce, olma şaşkınlığı gelir. Mamafih şaşakaldıklarımızın ilk verisini halimizdeki uygunsuzluk oluşturuyor olmalı: İnsan olmak, sadece olmaktan daha az doğal. İçgüdüsel olarak hissederiz bunu; nesnelerin mutlu mesut uykusuyla özdeşleşmek için kendimizden yüz çevirdiğimiz her seferinde alınan o haz da buradan gelir. (Cioran, 2020:11)

2. BAŞLANGIÇ

Kalbimi dinliyordum. Bu kadar uzun zamandan beri bana yoldaşlık eden bu gürültünün kesilebileceğini aklım almıyordu. (Camus, 2015:102)

İlk ölüm görüldüğünde ilk yabancılaşma başlamıştır; diğer bir deyişle ilk ölüm ilk yabancılaşmadır. Ölümle beraber insan, önce Tanrı'larını sonunda da Tanrı'sını bulmuştur. Herhangi bir objeye veya göksel bir cisme inanmanın ötesinde, ölümle beraber Tanrı kavramı daha da netlik kazanır. Bu netliğin sebebi insanın ölümü fark etmesiyle birlikte başka bir dünyaya daha ihtiyaç duymasıdır. Hayat ölümle beraber sonu izlenmemiş bir filme, son sayfası kaybolmuş bir kitaba benzer. Bu durum genellikle sevilmez. Ölümle beraber insan Tanrısını buldu çünkü insan çare bulamadığı noktada gücünün de sınırlı olduğunu fark etti. Fakat bu fark ediş insanın çözüm arayışına engel değildi. Erwın Rohde şöyle diyecektir:

> Ölüm vakasından bahsedilen her yerde, ölümün (ki hala adıyla anılır) ya da onun psykhe'sinin hızlıca Hades'in evine, Hades ve amansız Persephone'nin diyarına gittiği, yerin altındaki karanlığa, Erebos'a indiği ya da daha müphem bir şekilde, yerin içine gömüldüğü anlatılır. (Rohde, 2020:52)

Bahsedilen ruh [*psykhe*] her toplum da her dilde görülebilen bir kavramdır. *Psykhe* nefestir. Antik Çağ'ın en önemli ozanlarından Homeros'a baktığımızda beden ve ruh savaş halinde değildir; nitekim ölümle birlikte beden nasıl dağılmaya mahkumsa *psykhe* de yaşamaya mahkumdur. Yani ruh ölümsüzdür. *Psykhe* insanın gölgesidir ve insan *psykhe*yle birlikte aktif durumdadır. (Rohde, 2020:54)

Yunanlardaki *psykhe* inancına baktığımız zaman; somut yaşamın içerisindeki uyku halini göz ardı etmek hata olacaktır. Uyku halinin rüyalara yol açması bir bedenin iki ayrı yüzü olarak görülmüştür. Kalp atışının yavaşlaması ve kasların gevşemesiyle birlikte uykuya geçen bir kişiyi gören gözler, o kişinin geçici ölümüne tanıklık etmiş olurlar. Uyku ve ölümü birleştiren en önemli faktör bu noktada hareketsizliğin kendisidir. Homeros için rüyalar havaya atılmış bir paranın iki yüzü kadar gerçek ve ayrılamazdır. Homeros rüya anındaki hareketsizliği insanın ruhunun bedenini terk

etmesinde aramaktadır. Homeros'taki beden ve ruh ayrılığı Batı felsefesi düşüncesinde de devam etmiştir.

> Descartes, ruhun gemideki kaptan olarak tanımlanmasına karşı çıkmıştır, ama yine de onu bir cevher olarak ele almaktan geri kalmamış, Leibniz monad olarak görmüş, Platon ideaları seyreden ruh diye konumlamış, Spinoza düşüncenin bir tarzı olarak düşünmüştür; ama işte bu aslında görüngübilimsel açıdan yüz olarak betimlenen şeydir. Eğer bu tecellinin mantığı izlenmezse ruh hep cevher olarak ele alınacaktır. (Ökten, 2016:261)

Uyku anında bedenden ayrılan *psykhe* tekrar bedene girer ve yeniden beden için nefes olur. Uyku ve ölümün; ölümsüzlük inancındaki bu önemli duruşu bizi Yunan mitolojisindeki, iki kardeş tanrıya *Thanotos* ve *Hypnos* Tanrılarına götürür. İnsanın ölümle savaşı ve aslında bu dünyanın bir parçası olduğuna inanma isteği mitolojide *Thanotos*'un tutsaklığına dek yansımıştır. *Thanotos*'un tutsaklığı bir nevi ölümün ölümü anlamına gelmekteydi. Ölümü zincire vuranın bu noktada ölümsüz olması beklenemezdi; *Thanotos*'u zincire vuran, ölümlü *Sisifos* olmuştur. Ölümün gerçekleşmesinin ardından ruhun serüveni başlar ve ölen kişi için yapılan törenler dikkatimizi çekmektedir.

Bedenin yakılmasından sonra, *psykhe* erişilemez olan dünyaya adım attığı için, ölülerin ruhlarına cenazenin ötesinde ilgi gösterilmemiştir. Ancak ruhun bu tam ayrılışını sağlamak için bedenin yakılması gerekir. Bu dünyayla bağı kalmayan insanın ölümü dışında farklı ölümlerin gerçekleşmesi de muhakkak meydana gelecekti. Sesin ölümü, sözün ölümü de kendisini meydana getirecekti. XIX. Yüzyıla geldiğimizde ise Psikanaliz biliminin kurucusu Freud ölüme deneyim açısından yaklaşmaktadır.

> Freud, bilinç dışında bir temsili olmadığı için ölümün nevrozun oluşumunda bir rol oynamayacağını yazmıştır. Bunun için iki neden öne sürüyordu: birincisi, ölümle ilgili kişisel bir deneyimimiz yoktur ve ikincisi var olmayışımızı düşünmek bizim için mümkün değildir. (Yalom, 2008:24-25)

Freud'un iddia ettiğinin aksine varoluşçu psikoloji ölümün bilinçdışında pek çok temsil taşıdığını iddia etmektedir. Ölüm, ölümden haberi olmayan bir çocuğun; bir

kelebeğin, bir kedinin veya bir aile büyüğünün ölümüne tanıklık etmesiyle kendisine yer edinebilmektedir. Ve ölümün temsili sessizliktir. Ölümün temsili yine aynı şekilde hareketsizlikten geçmektedir. Zaman kavramı ve insan varoluşu arasında her zaman derin bir bağı vardır. Yapraklarını döken bir ağaç, değişen insan bedeni bize ölümü getirmektedir.

3. ALBERT CAMUS'DE ANLAM VE ANLAMSIZLIK

Camus'ye göre insanın bu dünyayı anlamasının ve anlamlandırmasının yolu bilincinden geçmektedir. Bu bilinç insanın anlam arayışındaki en gerçek ve en kestirme yoldur. İnsanın kendi bilincinin farkına varması bir nevi ölümünün farkına varmasıdır ve bu durum da yok oluş sancısını beraberinde getirmektedir. Bir hayvan ölüm tehlikesini hissettiği veya ölüm tehlikesiyle karşı karşıya geldiği anda bir insanın yaşadığı kadar stres yaşayabilir fakat insan, ölümü bir şekilde atlattıktan veya ölümle bir şekilde karşılaştıktan sonra bir hayvan gibi yaşamının seyrine devam etmekte zorlanacaktır. Camus insanın ölümle karşılaşmasına ve içinde bulunduğu ruh haline dünya savaşlarının arasında tanıklık etmiştir.

> Hobsbawm, 20.yüzyılı kitabına da adını verdiği şekilde "Aşırılıklar Çağı" olarak tanımlar. 1914 ile başlattığı 20.yüzyılın ilk yarısını, iki savaş dönemini tanımlamada kullandığı bir diğer ifade de "Topyekûn Savaş Çağı" dır. (Kurtuluş, 2015:3)

Albert Camus anlamlandırma söz konusu olduğunda aklı insanın tek pusulası olarak ele almaz. Camus'nün yetkinlik konusunda aklı insanın biricik pusulası olarak görmemesindeki sebep içinde bulunduğu Avrupa ortamı koşullarında akıl çerçevesi altında insanların yaptıklarıdır. İnsanlar akılları doğrultusunda dünya savaşları başlatmışlardır. Herhangi bir durum meydana geldiğinde bu akılla açıklanabilir, sadece belirli bir noktaya kadar akılla anlaşılabilir ama anlama dair her şey aklın sınırlarından geçmez.

> Gezegenimizin eksek eğikliği 41 bin yıllık döngü içerisinde komşu gezegenlerimizin de etkisi ile 21,1 derece ile 24,5 derece arasında değişiyor. (Stuart, 2020:59)

Gezegenimizin hareketlerini açıklayabiliriz fakat bu hareketleri bizzat yaşayamayız. 21,1 derece ile 24,5 derece arasındaki değişim öğrenilebilir ama kendi bilincimizde buna yaklaşamayız. Öğrendiğim kısım açıklama için yeterli ama anlam için yetersiz kalacaktır. Evren sadece matematikle, fizikle örülmüş değildir. Evren insanın kendi bilinciyle örülmüştür. Camus insanın, aklı hayatından tamamen çıkarmasından

bahsetmez, onun için önemli olan insanın aklını nasıl ve ne şekilde kullandığıdır. Akıl ve deneyimleme; gündüz ile gecenin uyumundan farksızdır. Anlamsızlık ise insanın dünya karşısındaki uyumsuzluğundan kaynaklanır.

Anlamsızlığın temelinde ölüm vardır. Camus'ye göre ölüm gerçekliği kişilerde anlamsızlığı yaşatan en temel olgudur. Anlamsızlık duygusu kişide bir bilinç durumuna belirli bir sürede ulaşır. Bu duygu kişinin yaşamla hesaplaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Yaşamla hesaplaşma bazen beklenmeyen bir anda gerçekleşir; bazen ise uzun süren bir birikimin sonucu olarak ortaya çıkar.

Hayatın anlamı ölüm var oldukça yoktur, hayata bağlanmak da bir o kadar saçma ve de anlamsızdır. (Çiçek, 2018:38)

Anlamsızlık karşısında insanı hayattan vazgeçmeye iten sebep nedir diye sorduğumuzda; metaforla ifade etmek gerekirse çölün ortasında açan bir çiçeğe rağmen ölümün olmasıdır diyebiliriz. Nijerya'nın kuzeydoğusunda Sahra Çölü'nde sarhoş bir Libyalı kamyon sürücüsü, çöldeki bir ağaca çarptı; ağacın ismi Tenere idi. Hayatın anlamsızlığı çölde duran tek bir ağaca çarpan sarhoş bir sürücünün durumuna benziyordu.

> Taşta babasının doğum tarihini bu sırada okudu, bu tarihi bilmediğini de böylece ayrımsadı. Sonra iki tarihi okudu, "1885-1914" ve kendiliğinden bir hesap yaptı: yirmi dokuz. Birden bir düşünce takıldı kafasına, bedeninde bile sarstı onu. Kırk yaşındaydı. Bu taşın altında yatan ve babası olmuş olan adam kendisinden daha gençti.
>
> Ve bir anda yüreğini dolduruveren sevgi ve acıma dalgası oğulu ölmüş bir babanın anısına doğru götüren ruh devinimi değil, olgun bir adamın haksız olarak katledilmiş çocuk karşısında duyduğu çalkantılı acımaydı- burada bir şeyler doğal düzene uymuyordu ve doğrusunu söylemek gerekirse; düzen diye bir şey yoktu, oğulun babadan daha yaşlı olduğu yerde çılgınlık ve kargaşa vardı yalnızca. (Camus, 2019i:38)

İnsanın yaşadığı anlamsızlık süreci kişide bulantı duygusunun doğmasına sebep olabilir. Bu bulantı kişinin varlığa yüklediği anlam ile gördüğü gerçeğin uyuşmamasından kaynaklanmaktadır. Bir anlamsızlık görmek insanın doğum ve ölüm

aralığında meydana gelen bir şey değildir. Anlamsızlık insanın bilincinde olan bir durumdur. Gerçekte anlam yoktur; anlamı yaşama yükleyen insanın kendisidir. İnsan bilinç sahibi bir varlık olduğu için anlamı da bilincinde kurgulamaktadır. Hayatın kendisi bir anlam veya anlamsızlık taşımaz.

İnsanın anlam arayışı, bir imgeyi olmadığı bir yerde aramaktır. Doğum ve ölüm aralığında canlı veya cansız fark etmeksizin her şeyin bir başlangıcı ve sonu vardır. Bu aralık içerisinde olan biten her şeye bilinçli bir şekilde anlamlar yüklemek ve anlam verdiğimiz şeyin kendisinde de bu anlamın olduğunu düşünmek absürd duracaktır.

Akıl, insanın yaşamına ve evrendeki yerine ilişkin anlam arayışında yetersizdir; çünkü dünya akla aykırıdır. (Akış, 2007:40)

Camus'ye göre anlamsızlık nedir diye baktığımız zaman, herhangi bir günde, herhangi bir saatte içine düştüğümüz duygu durumudur. Anlamsızlık yaşamın herhangi bir anında insanın başına gelen bir durumdur. Uyursunuz uyanırsınız, yemek yersiniz, işe gidersiniz; anlamsızlık günlük hayatınızın içerisinde, özellikle düşünerek bulduğunuz bir şey değildir. Camus'ye göre düşünerek absürdün bilincine varmış bir insan yoktur. Anlamsızlık yaşantının içerisinde yakalanır. Anlam barındırmayan dünya içerisinde anlam barındıran tek şey, anlamsızlığı yakalamış olmaktır.

[D]ışarda ne yaptığını bilmeyen, kafası karışmış bir insanlığın bizzat kendisinin yarattığı dokunamadığı sonsuz bir dünya vardı. (Zweıg, 2018:50)

Camus anlam veya anlamsızlığı insanların yanlış anladığını söylemez; o anlamsızlık veya anlam üzerine bir görüş ortaya koymaktadır. Anlamsızlık yaşanabilir bir duygu durumudur. Anlamsızlık duygusu içinde olan insan ve anlamsızın bilincine varmış olan insan vardır. Anlamsızlık duygusunun içerisinde olan insan; anlamsızlığın üzerini günlük hayatında yaptığı eylemleri ile gölgeleyebilir. Anlamsızlığın bilincine varmış insan ise hayatı için plan yapmanın anlamsızlığını fark eder çünkü anlamsızlığın bilincine varan insan bulunduğu an içerisinde yaşar; yarın da yaşamaz. Anlamsızlığın bilinçli bir şekilde karşımıza çıktığı yer makinemsi bir hayat yaşarken aniden başımıza gelen bir duygu halinden başkası değildir.

> Evet, şu anda varım. Ve bu sırada dikkatimi çeken, daha ileriye gidemeyecek olmam. Yaşam boyu hapse atılmış bir insan gibi ve her şey önünde bulunan. Ama aynı zamanda yarının ve öteki günlerin benzer olacağını bilen bir insan gibi. Çünkü bir insan için şimdiki zamanın ayrımına varmak, artık hiçbir şey beklememektir. (Camus, 2020a:29)

Camus'ye göre anlam doğanın bir parçası değildir çünkü anlam doğada sırıtacak, uyumsuz duracaktır. Gerçek olan, anlamın doğadaki uyumsuzluğunu bize gösteren duygu durumudur. İnsan bilgi edinme olanağına sahip bir varlık olduğu için "Neden?" sorusunu sorandır. "Neden" sorusu ilk sorulduğu andan itibaren yaşamın anlamına dair sorulan bir soruya dönüşmüştür ve bu soruya verilen cevaplar farklılaşır.

Kimi insan yaşamını din, kimisi ekonomi, kimisi de insan ile örmüştür. Dolayısıyla anlam sürekli olarak üretilmiştir. Anlamın kendisi yüklenen ve üretilen bir yapıdadır. Camus'ye göre anlam üzerine söylenen her şey insanlık tarihini de belirlemiştir. Anlamın sürekli olarak kurgulanması dönemleri, çağları belirleyecek kadar güçlü ve etkilidir. Anlam bilinçle üretilir ama bilinçle üretilmiş olması verilen anlamın kabul edilebilir olduğunu gösteren bir referans noktası değildir. Nitekim tarihte aynı bilinç ve anlam yüklemeyle birlikte üstün insan düşüncesi adı altında toplu katliamlar görülmüştür.

> Ben Yahudi mahallesinde oturuyorum, hani Hitlerci kardeşlerimizce meydan haline getirilmeden önceki adıyla Yahudi mahallesinde. Ne temizlikmiş! Yetmiş beş bin Yahudi sürülüyor ya da öldürülüyor, havasız bırakılarak yapılan bir temizlik bu. Ben bu uygulamaya, bu yöntemli sabra hayranım! İnsanın karakteri olmadı mı, bir yöntem bulması gerek. Burada bu yöntem harikalar yarattı doğrusu, ben de tarihin en büyük suçlarından birinin işlendiği bir yerde oturuyorum. (Camus, 2020b:14)

Camus'nün karşı çıktığı durum, hayatın anlamını ararken sapılan yanlış yollardır. Hatalı olan yol, anlam nedir diye kişilerin sorgulaması yerine verilmiş anlamın kabul edilmesidir. Yapılan diğer yanlış ise, verilen şeyi onaylamak veya reddetmek üzerine kurulmuş olan düşünce yapısıdır. Anlam insanın yaşamına devam etmesi için üretilmiştir. İnsan anlam üretmeyi talep etmeseydi eğer yaşamını düz bir çizgide

sürdürmekten aciz olurdu çünkü anlamın olmadığı bir ortama kargaşa ve kaos hâkim olacaktı. İnsanlık tarihi anlam ağıyla örülüdür.

İnsan anlam üretmeye başladığı anda bilime, dine, sanata açık halde yaşamaktadır. Yaşam içerisinde insanı en fazla tatmin eden alanlardan birisi: XX. Yüzyılın gözdesi olan bilimdir çünkü bilim her zaman açıklama çabası içerisindedir. Fakat profesyonel bir bilim insanı olmadığım müddetçe dışarıdaki "ben" için, bilimin gösterdiği şeyler bana sadece uzaktadır. Ben bilimin vermiş olduğu bilgilere uzaktan bakmakla yetinmekteyim çünkü bilimin var olarak benimsediği şeyler doğada elle tutulur, gözle görülür bir somutluk yerine bir yasa veya yazılı bir semboldür.

> Böylece bana her şeyi öğretmesi gereken bu bilim varsayımda sona eriyor, bu açıklık eğretilemeye gömülüyor, bu kararsızlık sanat yapıtında eriyip gidiyor. Bunca çabaya ne gerek vardı? Bu tepelerin hoş çizgileri, bu çarpıntılı yürek üzerinde akşamın eli çok daha fazlasını öğretiyor bana. Başladığım noktaya geldim. Anlıyorum, bilim yoluyla olguları kavrayıp sayabilirsem de dünyayı kavrayamam. (Camus, 2020c:37-38)

Doğada bilimsel formüller yoktur. Bu bizim bilinçle ürettiğimiz ve doğada varmış gibi kabul ettiğimiz bir simgedir. Bize verilen yasalar bizim kendi akıl olanaklarımızla anlayabileceğimiz sınırların bir ifadesidir. Formüller yeryüzünde var olan yasaların canlı birer gösterimi değildir, doğanın kendisine ait olanı göstermemektedir. Formül bir ağaç gibi dışarıda gözükmez. Burada bahsi geçen Issac Newton'un evrensel çekim kanununun gerçekliğinin sorgulanması değildir. Yer çekimi vardır evet ama dünyanın kütle çekimini deneyimleyeceğimiz bir durum yoktur. Bu durum ölümün deneyimlenememesine benzemektedir. Gerçekliği bilinir fakat kişi tarafından deneyimlenemez. Bu yüzden bilimin kendisi de dünyaya yabancı gözükmektedir.

Bilim insana bir evren profili çizmektedir fakat o evren profilinin içerisinde yasaların ve simgelerin ötesinde evreni anlamlandırma olanağı vermez. Doğada yasaların olduğunu dile getirmek insanın doğayı açıklamaya çalışmasıdır. İnsan anlam üretirken, anlamın gerçeği açıklayıp açıklayamayacağı; eğer açıklıyorsa ne kadarını açıklayabileceğine dair soru işareti barındırmalıdır. Eğer bilgiyle örülü bir dünya kurulacaksa; bu bilgi ağı doğrulanabilir ve yanlışlanabilir düşünceler etrafında

olmalıdır. Çünkü yanlışlanamayan bir bilginin ilerleyişi durmuştur. Aynı şekilde doğrulanamayan bir bilginin de yolları kapalıdır.

XX. Yüzyıla baktığımızda kişinin kendi aklını kullanıp, kendi gerçeğini aydınlatmasından ziyade aklın araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Amaç aklı kullanan, düşünen bireyi ortaya çıkarmaktan ziyade, hazırda bulunan anlamı her insana kabul ettirme çabası olmuştur. Durum böyle olduğunda ise ortaya çıkan şey araçsal akıldan başkası değildir. Akıllı insan dediğimiz insan tipi; kısa ve zahmetsiz şekilde istediğine ulaşabilen, ulaşırken de eline geçen her yolu deneyen insan tipine dönüşmüştür. Böylece insan emeği değer kaybetmiş, emek törpülenmiştir.

> [S]açma duygusu insanın anlamını bilmediği ya da kavrayamadığı bir dünyada oluşundan kaynaklanır. Haliyle bu bilinmezlik ya da buradaki boşluk insanda bir kaygının oluşmasına vesile olur. Aslında tüm bunlar insanın bir duygu varlığı olmasından kaynaklanır. (Şimşek, 2020: 33)

"Ben" dediğimiz şey bizim kurduğumuz bir şeydir. Kim olduğumuzu anlamak için kendi benliğimizden ayrılıp kendimizi gözlemleyemeyiz. Bunun yerine "ben kimim?" sorusunun cevabı olmak istediklerimizde değil, yaptıklarımızda saklıdır. Sartre "İnsan insanın cehennemidir." Derken göstermek istediği tam anlamıyla bu noktadır. Değerlendirmelerimiz, tutumlarımız ve tepkilerimiz aslında bizim kim olduğumuzu göstermektedir. Bu durumda benlik hiçbir zaman olmuş ve bitmiş bir şey değildir. Tarihe, bu tarihin içerisinde gelişen, değişen ve dönüşen kültürlere, inanç sistemlerine baktığımız zaman bunu net bir şekilde görmekteyiz. Bu da bize net bir şekilde göstermektedir ki insanın anlam kurmadan yaşamasının bir imkânı yoktur.

> Çünkü ben yaşamak ve mutlu olmak istiyorum. Anlamsızın ötesinde anlam aramakla bulunacak şeyler değil bunlar. (Camus, 2020d:99)

Camus'ye göre yaşam; içerisinde bir anlam barındırabileceği için kendisine "Evet" denilecek bir şey değildir. Ona göre yaşam sadece yaşam olması bakımından değerlidir; hayatı sadece olduğu gibi yaşamak önemlidir.

4. ALBERT CAMUS'DE SAÇMA, UYUMSUZ VE YABANCILAŞMA

[C]amus insan ile dünya, insan ruhunun beklentileri ile dünyanın bunları karşılamaktaki yetersizliği arasında bulunan aşılmaz uçuruma saçmalık adını verir. (Rey, 2010: 110)

Biz absürd kavramını Türkçede saçma kavramıyla karşılamaktayız. Saçma kavramının en çok Fransız filozoflar tarafından sıklıkla dinden bağımsız şekillerde değerlendirildiğini görmekteyiz; buna karşın varoluşçuluk akımının kurucusu kabul edilen Danimarkalı filozof Soren Kirkegaard, saçmayı imanla ele almaktadır. Soyut düşünceye karşı durmuştur çünkü soyut olan insanı gerçek hayattan uzak tutmaktadır. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye kalkışması absürt olanın resimlerinden birisidir çünkü iman ile insan arasında mantıksal bir bağ görülemez. Kierkegaard'ın saçmaya bakışı Camus'nün felsefesi üzerinde de etkili olmuştur.

> Ama İbrahim ne yaptı? Oraya ne çok erken vardı ne de çok geç. Katırına atladı, yoldan aşağı ağır ağır sürdü. Ta en baştan itibaren iman etti; Tanrının İshak'ı ondan talep etmeyeceğine inanıyordu, böyle buyrulursa dahi İshak'ı kurban etmeye razıydı. Absürdün gücüne inanıyordu çünkü beşerî hesaplar burada söz konusu olamazdı ve bir şeyi bir kez buyuran Tanrı'nın bir an sonra o buyruğu geri çekmesi gerçekten absürttü. (Kierkegaard, 2019: 55)

İnsan binlerce olasılık arasından yalnızca bir tanesidir. Tek bir insanın hayatı binlerce insanın hayatından yalnızca bir tanesidir. Peki ya insanın tercihleri? Her insanın tercihleri kendine özeldir. Tercihler parmak izi gibidir; eşsiz ve benzersizdir.

> Hegel'i anlamak zordur derler ama İbrahim'i anlamak işten bile değildir. Hegel'i aşmak, işte bu bir mucizedir, lakin İbrahim'i aşmak her şeyden kolaydır. […] Ancak İbrahim üzerinde düşünecek olsam, sanki mahvoluyorum. İbrahim'in hayatının özü o korkunç paradoks her an gözüme çarpıyor, her dakika geri püskürtülüyorum ve düşüncem tüm ihtirasına karşın içine işleyemiyor, bir kıl boyu bile ilerleyemiyor. Görebileyim diye her bir kasımı kasıyorum, o anda felce uğruyorum. (Kierkegaard, 2019: 51,52)

İbrahim'i İbrahim yapan kabul edişi olmuştur. Moriya dağına İshakla birlikte giderken; Kierkegaard İbrahim'den imanın şövalyesi olarak bahsedecektir. Camus açısından bu Tanrı için bile olsa yapılamaz. Camus'ye göre bir insanın kendisini öldürmesi veya başkasını öldürmesi arasında bir fark yoktur. İki durumda da olumlanabilecek bir yan yoktur. Peki İbrahim'in kabullenişi bizi Sisifos'a götürebilir mi?

Sisifos ve İbrahim'i iki farklı kabul ediş, iki farklı içselleştirilmiş durum olarak resmedebiliriz. Sisifos Tanrılar tarafından cezalandırılan ve bir kayayı sonsuza dek bir tepeye çıkarmak zorunda olan bir ölümlüdür. Kaya tepeden aşağı düşecektir ve Sisifos her seferinde kayayı tekrar yukarı çıkaracaktır. İbrahim doksan yaşındayken sahip olduğu oğluyla sınanır. Sisifos'a verilen cezadır, İbrahim'e verilen ise sınamadır. Camus' un Sisifos'u ile İbrahim'in buluştuğu tek nokta kabul edişin kendisidir. Sisifos varoluş amacını belirlerken; İbrahim teslimiyeti belirlemektedir.

> Herkes hatırlanacak, ama herkes ancak savaştığının büyüklüğü nispetinde büyükleşti. Dünya'ya karşı savaşan, dünyayı alt ederek büyükleşti ve kendiyle savaşan da kendini alt ederek; oysa Tanrıyla savaşan hepsinin en büyüğüydü. […] Kendisine güvenip her şeyi kazanan da oldu; kendi gücünü güvenceye alıp her şeyi feda eden de ama Tanrıya iman eden hepsinden büyüktü. Kendi bilek gücüyle büyükleşen de oldu, bilgeliğiyle büyükleşen de ama İbrahim hepsinden de büyüktü (Kirkegaard, 2019:36-37)

Camus'ye göre saçma duygusu insanda herhangi bir anda ortaya çıkabilmektedir. Saçma duygusuna varan kişi saçmayı bilinç durumuna getiren kişidir. Camus herkesin

saçmanın bilincine varamayacağını belirtir. Camus 'de saçma kavramını doğru anlayabilmek için öncelikle saçmanın sürecinden bahsetmek gerekir. Saçmanın ilk belirtisi hayatın monotonluğudur.

> Dekorların yıkıldığı olur. Yataktan kalkma, tramvay, dört saat çalışma, yemek, uyku ve aynı uyum içinde salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi çoğu kez kolaylıkla izlenir bu yol. Yalnız bir gün "neden?" yükselir ve her şey bu şaşkınlık kokan bıkkınlık içinde başlar. "Başlar", işte bu önemli. (Camus, 2020c:31)

Saçmanın ikinci belirtisi ise insanın zamanın ilerleyişinin bilincine varmasıdır. İnsan yarın için plan yaparken, ölümün geleceğinin de farkına varmaktadır.

> Gene bir gün gelir, insan otuz yaşında olduğunu görür ya da söyler. Gençliğini belirtir böylece. Ama, aynı anda zamana göre yerini de belirtir. Zamanın içinde yerini alır. Geçmesi gerektiğini söylediği bir eğrinin belirli bir anındadır. Zamanın malıdır, içinin ürpertiyle dolması üzerine, en kötü düşmanı olarak görür onu. (Camus, 2020c:32)

Saçmanın üçüncü belirtisi kişinin yabancılaşmasıdır. İnsan dünya karşısında kendisini yabancı hisseder çünkü dünya insan karşısında sessizdir.

> Her güzelliğin dibinde insandışı bir şey yatar ve bu tepeler, gökyüzünün bu tatlılığı, bu ağaç dizileri kendilerine yüklediğimiz düşsel anlamı hemen o dakikada yitiriverir, yitirilmiş bir cennet kadar uzaktadırlar bundan böyle. (Camus, 2020c:32)

Saçmanın son belirtisi ölümdür. Ölüm kişinin varacağı ve kaçamayacağı son noktadır.

> Gene de herkesin sanki hiç kimse "bilmiyormuş" gibi yaşamasına ne kadar şaşılsa azdır. Gerçekte ölüm deneyimi yoktur da ondan. Ancak yaşanan, bilincine varılan şey denenmiş olabilir. Burada, olsa olsa başkalarının ölümüyle ilgili bir deneyimden söz edilebilir. Bir ilaç yerine başka bir ilaç kullanmak gibi bir şeydir bu, usun bir görüşüdür, buna da hiçbir zaman pek kanmayız. (Camus, 2020c:33)

Saçma arayarak bulunacak bir şey değildir. Bu duygu ansızın ortaya çıkmaktadır. Saçma duygusu kendisini açığa çıkardığı an gözle görülebilir hale gelmektedir. Nedir açığa çıkmakla kastedilen şey? İnsan birden çok sosyal maskesi olan ve yalan söyleme ihtimali barındıran bir varlıktır. İnsanın aklından geçirdiği şeyler ile dile getirdiği şeyler her zaman birebir olmayabilmektedir. Örneğin; dişinin ağrıdığını söyleyen birisi elini yüzüne götürerek acı çektiğini göstermeye çalışabilir fakat karşısındaki kişi hiçbir zaman ağrının gerçekliği hakkında bir ipucuna sahip değildir.

Gerçeği saklamak tamamen insana ait bir durum değildir. Aynı şeyi bir hayvanda da gözlemleyebilmekteyiz. Bir yılan tehlike anında ölü taklidi yapabildiği gibi, bir kertenkele avcıyı kandırmak için sahte bir kuyruk bırakabilir. Burada bahsedilen, iki canlının da aynı hisle hareket ettiği değildir. İnsan herhangi bir zamanda veya durumda gerçeği gizleyebilirken; hayvan bunu kendisini savunmak için yapmaktadır. Bu noktada insanın saklayamadığı gerçek saçma olarak karşımıza çıkmaktadır. Saçma olan insanın bedenine yansır. Davranışlar kişinin ruh halini ele vermektedir çünkü saçma bu noktada gizlilik duygusuna baskın çıkmaktadır.

> İnsan içindeki saçma duygusunu bir kenara atarak düşünemez. Saçmanın bilincine bir kez varmış olan insan bir daha ayrılmamak üzere bağlanır ona. (Akış, 2007:42)

Saçma, insanın gördüğü dünyada yaşadığı gerçekliğin bir gün yok olacağının farkına varmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu durum anlamsızlığı uyandırdığı zaman kişi artık saçmayla baş başadır. Saçmayla baş başa kalan insan, diğer herkes gibi konuşuyorken, herkes gibi gülüyorken, herkes gibi aynı renkleri görüyorken birdenbire içinde olduğu gerçekliği kaybeder. Fakat içinde bulunduğu gerçekliği kaybeden insan başka bir gerçekliğe adım atmış olur. Adım attığı gerçeklik uyumsuzluğun ta kendisidir.

Bu noktada kişi için gerçek olan; etrafındaki insanların gerçekliğinden çok farklıdır. O artık insanlarla dolu, kalabalık bir caddenin ortasında, dengesini kaybederek dolaşan uyumsuz insandır. Uyumsuz insan kendi gerçekliğini kaybettikten sonra fark ettiği yeni gerçekle, hayatının içerisinde daha öncesinde neye anlam yüklediyse, bu anlamlar baştan başa değişir. Bu durum bir nevi uyumsuz insanın devrimidir.

Saçma duygusunu bize getiren zamanın kendisidir. Baştan sona belirlenmiş bir zaman var mıdır? Yoksa zaman insan kurgusu mudur? Soru nasıl ve ne şekilde olursa olsun bizi saçmaya yaklaştıran olgulardan birisi zamandır. İnsan yarına yönelik yaşayan bir canlıdır. Bütün planları yarın içindir ve içinde bulunmaya çalıştığı zaman kadar hayattadır. Fakat yarın için plan yapan insan, bir gün kendisi için zamanın dolacağını bilir. Öleceğini bilerek yaşayan tek canlı insandır bu yüzden insanın hem istediği hem de savaştığı şey zamandır. Bu noktada insanın yaşadığı şey bir paradokstur.

"Neden?" sorusunu sorabiliriz ama bu soru karşısında dünya sessizdir. Dünyanın sessizliği insanın yabancılığını anlatır. Dolayısıyla hiçbir noktasından cevap alamayacağımız dünya karşısında sessizlik ve yabancılık hakimdir. İnsan dünya ile aynı öze sahip değildir. İnsanın ve dünyanın farklı özlere sahip olduğu gerçeği uyumsuzluğun başlatıcısıdır. İnsan saçmayı fark ettiği andan itibaren uyumsuzlaşmaktadır.

> En basitinden en karmaşığına kadar, tüm bu durumlarda uyumsuzluk karşılaştırmanın terimleri arasındaki uzaklık büyüdüğü ölçüde büyük olacaktır. Uyumsuz evlenmeler vardır, uyumsuz meydan okumalar, kinler, susuşlar, savaşlar, hatta barışlar vardır. […] Uyumsuz her şeyden önce bir kopuştur. Karşılaştırılan öğelerin ne birinde ne de öbüründedir. Karşılaştırılmalarından doğar. (Camus, 2020c:46)

Camus'ye göre ölümün olduğu, anlamın yoksunluğunun olduğu her yerde uyumsuz olan göze çarpmaktadır. Saçma olan fark edildiğinde uyumsuz olan da ortaya çıkmaktadır. Uyumsuz insan etrafında olan döngünün farkındadır. Yaşadığı her gün, onun için Ouroboros sembolüne benzer. Ouroboros kendi kuyruğunu yiyen yılan olarak resmedilir ve sürekli tekrarlanan bir döngüyü temsil etmektedir.

> Dünyanın kavranılmaz bir yapıda olduğunu görmek, her bir parçasının bize yabancı olduğunu anlamamıza, dünyaya yüklediğimiz anlamın silinmesine yol açar. Bu, dünya ile insanın birbirinden koptuğu andır. Saçma olan dünyanın bu yoğunluğu yabancılığıdır. (Turan, 2010: 19)

Uyumsuzun farkına varmamış olan insanın gözleri kördür, görmez; kulakları sağırdır, işitmez. Gerçek anlamda kendi benliğine temas edemez. Burada benlik derken kastettiğimiz şey insanın kendi varlığının bilincine varmasından başka bir şey değildir. Bahsettiğimiz Platon'un mağara alegorisindeki mağaradan çıkmaya çalışan insan

değildir. Burada bahsettiğimiz insan bir mağaranın oluşunun saçmalığına varmış olan insandır. Burada insan gerçeği aramak için dışarıya yöneldiği Tanrı'yı; kendi içerisinde aramaya başlar.

> Ben kimim ve yapraklarla ışığın oyununa katılmaktan başka ne yapabilirim? İçinde sigaramın tükendiği bu ışın, bu tatlılık, havada soluk alan bu sessiz tutku olmak. Kendime erişmeye çalıştım mı bu ışığın ta dibinde erişebiliyorum. Dünyanın gizini veren bu hoş tadı anlamaya, duymaya çalıştım mı evrenin dibinde kendi kendimi buluyorum. (Camus, 2013j:41)

Bir doğum, bir ölüm veya bir felaket bunlar dolaylı ya da doğrudan herkesin başına gelmiş ve gelecek olan durumlardır. Camus'nün bahsettiği sadece hayatın monotonluğunun içerisinde yabancılaşan insan değildir; küçük ya da büyük herhangi bir olayın, durumun insanın hayatının seyrini değiştirip değiştirmediğidir. Bir yakınını kaybeden bir kişi; bunu Tanrı'nın emri olarak kodlarken bir başkası bunun saçma olduğunu düşünecektir. Çünkü ölüm, uyumsuz insan için "saçma" bitiştir. Böylece dünyaya yüklenemeyen anlamsızlık, ölümle daha da anlamsızlaşır. Adalet, merhamet, sevgi gibi pek çok anlamı dünyaya yükleyen; yaşamını kavramlarla ören insan ölüme bir anlam yükleyemeyecektir.

> Uyumsuzluk, anlaşıldığı andan sonra bir tutkudur, tutkuların en can alıcısıdır. Ama tutkularımızı yaşayabilecek miyiz, yaşayamayacak mıyız, yüreğimizi bir yandan coştururken, bir yandan da yakacak olan derin yasalarını benimseyecek miyiz, benimsemeyecek miyiz, işte tüm sorun bu. (Camus, 2020c:39)

Hiç kimse mezarınızın yanından geçerken sizin yaşadığınız sürece ne kadar para kazandığınızı, hangi ülkelere gittiğinizi, kaç kitap okuduğunuzu ve daha pek çok şeyi bilmeyecek veya merak etmeyecektir. Sanatın herhangi bir dalında güçlü bir kalem veya en güzel renkleri bir araya getiren muazzam bir sanatçı olmadığınız sürece bu kısma tabii ki bilimsel alanda yapabileceğiniz dev buluşlar da eklenebilir. Bu dünyada önem ve anlam verdiğiniz her şey muhtemelen yakınınızdaki kişiler tarafından bilinecektir. Saçma sürecinin içerisinde olan insan için, içerisinde anlam barındıran her şey anlamsızlık zemininin temeline çökecektir. Uyumsuz insan için etrafındaki

telaşlı insanların durumu gülünç gözükecektir Uyumsuz insan ölümü tıbben tanımlamayacaktır, ölümün gerçekliğini hissedecektir.

Her yerde olduğu gibi Oran'da da zamansızlıktan ve düşünmemekten insanlar bilmeden birbirini sevmek zorundadır. (Camus, 2020e:14)

Camus açısından insanın düşünmeden yaşamayı öğrenmesi çoğu zaman aşikardır. İnsan doğduktan sonra ona verilen hazır kalıplarla donatılır. Kişinin kalıplarla donatılması onun düşünmesinin önündeki engellerden birisidir. İnsan önce düşünmemeyi öğrenir. Hayatın anlamı kişiden kişiye değişir ancak Camus'nün bahsettiği bazı şeylerin herkes için kabul edilen yanlarıdır. İnsanlar yaşam, sevgiyi ve ölümü tek olarak ele alır. Sevgi tektir, yaşam tektir, ölüm tektir. Yolları ve şekilleri ne kadar farklı olursa olsun bunlar ve insanların tek bir ortak paydada buluştuğu çoğu şey dünyanın farklı duraklarıdır. Oysa hiçbir sevgi, hiçbir yaşam ve hiçbir ölüm tek değildir. Uyumsuzlaşan insan farklılığı kendi içerisinde götürmektedir.

Bir ağacın üzerindeki karınca sürücü ağaçla birlikte ne kadar uyumlu gözüküyorsa, insan da dünya ile o kadar uyumsuz gözükmektedir. Bu uyumsuzluk kendisini ancak bir bilinç olgunluğuyla göstermektedir. Uyumsuzluk hayatımızı olağan seyrinde devam ettirirken içine düştüğümüz bir ruh halidir. Her canlıda olduğu gibi insanda da bir yaşam döngüsü vardır ve bu döngü ölümle son bulacaktır. Bu döngü içerisinde bilinç olgunluğu ve uyumsuzluk Camus'ye göre belirli bir zamanda kazanılan durumlar değildir.

Ölümün farkına varmak bir uyanış deneyimi, büyük hayat değişiklikleri için güçlü bir katalizör olabilir. (Yalom, 2008:35)

İnsanın kendi devrimi varoluşunun bilincine varması ve uyumsuzu yakalamasıdır. Bu, gözleri görmeyen bir insanın dünyayı ilk defa görmesi gibidir. İlk defa görülen farklı bir renge, daha önce denk gelinmemiş farklı bir canlıya, evrene en uzak noktadan bakmaya, bir boşluğun içerisine düşmeye benzer. Şaşırtıcı ve farklı gözükmesinin yanında, temelde insanı sarsmaktadır. İnsanı sarsan bu durum ise yabancılaşmanın başlatıcısıdır. Kişi kendisine yabancıdır. İnsan ben kimim diye sorduğu zaman bu soruya cevap verecek bir nokta bulamaz. Yabancılaşma insanın evrene, dünyaya, topluma, kendisine sessiz kalması, uyumsuzlaşmasıdır.

> İnsan anne karnından itibaren bir değişim ve oluş süreci içerisine girer. Bebek, çocuk, genç, yetişkin, yaşlılık gibi evreleri vardır. Her evrede insan farklılaşır. Genç halimiz, yaşlı halimize çok yabancıdır. Değişen bir sürü şey vardır. Görünüşümüzden tutun da düşüncelerimize, yaşantımıza kadar. Her halimiz diğer bir halimize yabancıdır. (Özdemir, 2012:12)

Karl Marx da yabancılaşma konusunu işlemiştir. Ancak Marx, yabancılaşmayı işçinin emeğine yabancılaşması olarak ele alır. Karl Marx ve Camus insanın içine düştüğü durumu yabancılaşma ekseninde ele almaktadır. Felsefeleri yabancılaşma temelinde hayat bulur.

> Tarihi olarak bakıldığında bu evrime, başlı başına zenginliği, yani toplumsal emeğin engel tanımaz üretici güçlerini çoğunluğun sırtından zorla yaratmak için zorunlu bir geçiş noktası olarak görünür ki, o nokta geçilmeden özgür bir insan toplumun maddi temeli oluşturulamaz. Nasıl insan tinsel güçlerine ilkin kendinden bağımsız birer kudret olarak dini bir şekil vermek zorundaysa, bu zıt biçimden de geçilmek zorundadır. Bu kendi emeğinin yabancılaşma sürecidir. [*Entfremdungsprozess*]. (Marx, 2011:1039)

Marx'ın yabancılaşmasının en çarpıcı örneği Charlie Chaplin'in "Modern Zamanlar" filminde gözler önüne serilir. Filmin giriş sahnesinde işçilerin fabrikaya girişi bir sürüden farksız gözükmektedir. Filmde zaman kavramının önemi, altıyı gösteren bir saatle belirir. Ne kadar çok zaman, o kadar çok para dürtüsü sistemin işleyişini gösterir. Filmin başrol karakteri Şarlo fabrikadaki işçilerden birisidir. Şarlo'nun fabrikadaki işi cıvata sıkmaktır. Cıvata sıkmaktan dengesi bozulan Şarlo bir dişlinin parçasına dönüşür ve kendi emeğine yabancılaşır. İşçi, Marx ve Engels'in belirttiği üzere sadece hayatta kalan ve soyunu devam ettiren bir mekanizmaya indirgenir. (Marx, Engels: 2018:49)

Hayat tek düzedir. İnsan, her gün aynı sabaha uyanıp aynı akşama gözlerini kapatacağını bilmektedir. Bu, insanın içerisine düştüğü çaresizliktir. Çıkışı olmayan bu çaresizlik, insanı absürdün içine sürüklemektedir. Bu noktada insanın "Neden?" sorusunu sormasının sebebi içine düştüğü mekanikleşmiş hayatın kısır döngüsünden

kaynaklanmaktadır. İnsanın içerisine düştüğü çaresizlik onun yol ayrımı, yabancılaşmasıdır.

5. ALBERT CAMUS'DE BAŞKALDIRI

Camus başkaldırıyı tarihsel başkaldırılar ve metafizik başkaldırılar olarak ikiye ayırmaktadır. Metafizik başkaldırıda insan kendi varlığının ve evrenin koşullarına karşı çıkar. "Tanrı'nın ölümü" ile sonuçlanan metafizik başkaldırının ardından Tanrı'nın yerini insan alır ve tarihsel başkaldırı devrimlerle gerçekleşir. Tarihsel başkaldırının temeli; insanın Tanrı yerine geçme isteğinden kaynaklanmaktadır. Adalet arayışındaki insan adaletsiz olur.

5.1. Tarihsel Başkaldırı

Farklı olma isteğinin temelinde adaletsizlik olduğuna dair bir düşünce vardır. Farklılık belirli durumlara göre değişip dönüşmenin yanı sıra daha çok özünde değerli ve değersizin belirlenmesiyle şekillenir. Para, din, düşünce gibi daha pek çok etkenin yarattığı üstün olma çabası yanlıştır. Camus'ye göre hiç kimse bir diğerinden üstün değildir.

> Onu avutmak için ona: "Ama herkes bu işin içinde" dedim. İşte biz de şimdi herkes gibi olduk diye beni yanıtladı. (Camus, 2020e:37)

1967 senesinde bir tarih öğretmeni olan R. Jones psikolojik bir deneyi kendi öğrencileri üzerinde uygulamaya karar verir ve deneyin ilk gününde öğrenciler için yeni kurallar getirir. Bu kurallar arasında izin almadan konuşmamak, konuşmayı uzatmamak gibi maddeler vardır. Daha sonra sınıftaki öğrencilere sınıfın çok özel bir sınıf olduğu düşüncesini aşılar ve okuldaki disiplini onların sağlayabileceğini söyler. Ron Jones öğrencilere sürekli üstünlük mesajı verir. Öğrencilere söylediği şey ise üçüncü dalganın okyanustaki en güçlü dalga olduğudur; ki grubun ismini de üçüncü dalga koyar. Okulda kendi gruplarına dahil olmayanlara zorbalık yapan üçüncü dalga kendilerini herkesten üstün görür.

> Başkaldırı sınırını aşıp, kinle kirlendiğinde ise kötülüğe yer açmaktan başka bir işe yaramaz. (Yurday, 2019:118)

Tarihsel başkaldırılar karşımıza genellikle ihtilaller olarak çıkmaktadır. Camus, bu başkaldırıları köle- efendi ilişkisi içerisinde ele almaktadır. Günümüzde bu ilişki ne

kadar işçi ve işveren şeklinde değişmiş olsa da değişen tek şey isimler ve zamanlardır. Temelde aranan şey özgürlüğün dozudur. Başkaldırıya Marx açısından baktığımızda ise Karl Marx'ın *1844 El Yazmaları*'nda işçi işveren ilişkisinin genel hatları belirgin ve çarpıcıdır.

> [İ]şçi için en elverişli toplumsal durumda bile işçinin zorunlukla karşılaşacağı sonuç, fazla çalışma ve zamanından önce ölüm, makinalaşmak, karşısında tehlikeli bir şekilde yığılan sermayeye kölelik, daha fazla rekabet ve işçilerin bir kesimi için de açlık ve dilenciliktir. (Marx, 2013:22)

Eski çağlarda bir kölenin kaybedecek neyi vardı? Ya da şu an günümüzde XXI. Yüzyılın ortasında yaşanan kölelikte kaybedilecek ne vardır? İsimler ve zamanlar ne kadar değişirse değişsin bir şekilde sistemin kölesi olan insan zaten kendisini de kaybetmiştir. İnsanların ihtiyacı olmadığı halde türlü ihtiyaçlar üreten kapitalist sistem insanları köleleştirmiştir.

Teknolojinin kölesi olmak, daha fazla kazanmak için daha çok çalışmak, düşünceyi parayla takas etmek muhakkak köleliğin başka ve tartışmalı bir versiyonudur. Günümüzde insanlar seçim yapabildiğini düşünür oysa sistem zaten insanın seçimini belirlemektedir. Seçim yapmaya izin veren bir sistem yoktur tam tersi seçim yaptıran bir sistem vardır.

> O zaman insanlar yargılanmamak için yargılamaya koşarlar. Ne olsun istersiniz? İnsan da en doğal olarak bulunan fikir, ona doğasının derininden kaynar gibi gelen safça fikir, masumluğun fikridir. […] Hepimiz bir konuda başvuruda bulunmak istiyoruz! Herkes, her ne pahasına olursa olsun, masum olmak dileğinde, hatta bunun için tüm insan soyunu ve Tanrı'yı suçlamak gerekse bile (Camus, 2020b:59)

Afrika'da hala köleliğin devam ettiği bilinmektedir. Uluslararası çalışma örgütü günümüzde otuz milyona yakın köle olduğunu bildirir. XXI. Yüzyılda insan sadece kendi efendisini seçmektedir. Sistemin getirdiği seçenekler özgürlük gibi algılansa da bunun özgürlükle bir bağlantısı yoktur. Bu durum sürekli tekrar edecek, özünde aynı kalacak fakat biçimini değiştirecek bir döngüden ibarettir. Bu noktada özgürlük ve

başkaldırı arasındaki bağlantı kaçınılmaz olacaktır. Camus'ye göre bir özgürlüğün ancak ve ancak başka bir insanın özgürlüğüne engel olmadığımız ve özgürlük adı altında başka bir insana zarar vermediğimiz müddetçe gerçekleşeceğini belirtir.

> İnsan var olmak için, varlığının bir onaylanması için başkaldırı eylemi gerçekleştirmek zorundadır. Bu edim ona bireysel özgürlüğünü sunmaktadır. Kendisine yapılan kötülüğe haksızlığa ve adaletsizliğe karşı bir duruş sergilerken aslında o anda özgür olduğunun bilincine varmaktadır. Ancak insan sadece kendisine yapılanı değil insanlığa yapılanın da aynı olduğunun bilincinde de olmalıdır. Çünkü kişi savunmak istediği değeri tek başına kendine ait hissetmemelidir. Yalnızca birey hakları kesinlikle söz konusu olamaz. Kişi bir değeri var edebilmek ve onu koruyabilmek için insanlığa ihtiyaç duyar. (Alagöz, 2019:144)

Tarihsel başkaldırılar özgürlük arayışının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel başkaldırılar kısıtlanmış şartlara hayır demenin bir yoludur. Bu başkaldırılar efendi-köle ilişkisi içerisinde özgürlük arayışının kendisiyle karşımıza çıkmaktadır. Tarihte amacından sapan başkaldırılar yıkım getirmektedir. Bu yıkımlar insan haklarına aykırı boyuta geldiğinde ise devlet kendini koruma mekanizmasını arttırmaya devam eder. Başkaldırı yıkıma dönüştüğünde arzu edilen talep insan haklarına ait olmaktan çıkmaktadır.

> Zamanla başkalarından çok daha iyi olanların bile bugün öldürmekten ya da ölüme göz yummaktan kendilerini alamadıklarını görüyorum, çünkü içinde yaşadıkları mantık böyle gerektiriyordu ve ölüme neden olmaksızın şu dünyada tek bir hareket bile yapamıyorduk.
> (Camus, 2020e:249-250)

> İşte, bu nedenle, uzaktan ya da yakından, haklı ya da haksız nedenlerle insanları öldüren ya da öldürmeyi haklı çıkaran ne varsa hepsini reddetmeye karar verdim. (Camus, 2020e:250)

Camus'ye göre öldürmenin haklı çıkarılacak hiçbir yanı yoktur. Sadece öldürmenin değil intihar etmenin de haklı çıkarılacak bir yanı yoktur. Eğer başkalarını öldürmeyi normal görüyorsak ve bunu kendimizde bir hak olarak buluyorsak, buna karşın

kendimize gelecek en ufak zararı yadsıyorsak burada bir tutarsızlık var demektir. Camus öldürmeyi ve intihar etmeyi tutarsız eylemler olarak görüyor. Tutarlı olan hem intihar etmeyi hem de öldürmeyi reddetmektir.

5.2. Metafizik Başkaldırı

Albert Camus'ye göre doğaötesi başkaldırı insanın kendi varoluşunun karşısında durmasıdır. Tarihsel başkaldırı ile metafizik başkaldırı arasındaki sınır bu noktada belirlenecektir. Köle efendisine karşı çıkar iken bir insandan diğerine uzanan tarihsel başkaldırı; metafizik başkaldırıda insanı Tanrı ile karşı karşıya getirmiştir.

Metafizik başkaldırı ölümlü olmaya "Hayır" demektir. Bir başkaldırının sebebi bir ölçü ve düzen arayışı isteğidir. İnsan ölümün karşısında başka bir sistem kurma çabasına girmektedir. Bu noktada insanın kendisine ve içinde bulunduğu evrenin koşullarına başkaldırısı gerçekleşmektedir. İnsan ölümü yok saymaya çalışmaz, ölümün farkına vardığı an başkaldırı gerçekleştirmektedir. Başka bir deyişle ölüme rağmen hayat içerisinde düzen arayışı vardır çünkü insan için ölüm düzensiz olandır.

> Ölüm, içinde hakikat barındırır. Bu hakikat somut varoluşuyla insanın en mahrem bireyselliğini ortaya çıkarır. Bu nedenle sahip olduğum tek hayatım ve sahip olduğum tek ölümüm vardır. (Altunay, 2017:29)

Düzen arayışı insanı felsefeye, sanata, dine yönlendirir ve böylece insan kendi anlam dünyasını oluşturmuş olur. Bu açıdan baktığımız zaman ölüm, anlamsız olduğu halde, insanın anlam dünyası için alanlar yaratır. İnsan metafizik yanı olan bir varlıktır ve bu metafizik yanıyla hayata anlam verme çabası içerisindedir.

Bu dünyanın üstün bir nedeni bulunmadığına ve yoksun durumda olduğumuza uzun zaman birlikte inandık. Ben bunu hala bir biçimde taşıyorum. (Camus, 2020a:98)

Camus'nün değindiği nokta insanların ölümü, yaşamlarından uzak tutma çabasıdır. İnsanı ölümün gerçekliğinden çok ölüm düşüncesi rahatsız eder. Ölüm, farkına varılana dek kişi tarafından görülmez. Zamanın sürekliliği insanı ölümü düşünmekten alıkoyar ama yine de aynı süreklilik hızla onu ölüme çeker.

İnsan varlığının bilincine eriştiği zaman kendi içerisinde mahkemesini ve olması gerektiğini düşündüğü adalet sistemini taşır. Başkaldıran kişi adalet ister. Ölüme karşı

mutluluk dileği bundan kaynaklanır. Ölümü yadsıyan insan, kendi varoluşunu yine ölümün içerisinde bulmaktadır.

İyiyi ve kötüyü bilme ağacından kesinlikle yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün. (*Yaratılış* 2:17)

Hangi kutsal kitapta veya hangi rivayette geçerse geçsin; insanlık bir başkaldırı durumuyla başlar. Kutsal bir durum olmasa bile mantık çerçevesinde baktığımız zaman, herhangi bir ortamda insanı rahatsız eden, merak uyandıran veya karşı çıkmaya zorlayan bir etken olmadığı müddetçe başkaldırı da gerçekleşmeyecektir. Ölümün insanlığa adım atması da bu başkaldırıyla gerçekleşmiştir.

Sade'a göre, doğanın celladı olmak gerekir. (Camus, 2020f:61)

İnsan doğanın celladı nasıl olabilir? Sade'ın başkaldırısı onun yok etme hazzındadır. Yok ediş önü alınamaz duruma geldiği zaman bu durum evrensele dönecektir. Herkesin yok oluşu ise sonunda yok edenleri karşı karşıya getirecektir. Fakat Sade'ın başkaldırısı ölümle tükenmez; o ölümü yine bir dönüşüm olarak görür ve dönüşümün kendisine de engel olmak ister.

> Tiksiniyorum doğadan…Tasarılarını bozmak, yürüyüşünü çelmelemek, yıldızların çarkını durdurmak, uzayda uçuşan küreleri alt üst etmek, ona zarar vereni korumak, kısacası yapıtlarında alçaltmak isterdim onu ama bunu başaramıyorum. (Camus, 2020f: 62)

Camus, Sade'ın başkaldırısını bize onun cümleleriyle göstermek ister. Sade, ne kadar evreni yok etmek istese de bunun mümkün olmadığını bilir. Haz düşkünlüğü düşüncelerinin temel yapı taşıyken, o hazzın son noktasını yok edişte bulur. Sadizmin binasını inşa etmesi başkaldırının karanlık yüzüdür.

> [T]anrı ile doğa aynı şeydir denebilir. Bu bir saçmalık değil midir? Yaratılmış olan şey yaratan varlığa eşit olamaz: saat, saatçi olabilir mi? O halde, diye devam edilir söze, doğa hiçtir, Tanrı her şeydir. Bu da bir başka aptallık! Evrende zorunlu olarak iki şey vardır: yaratıcı fail ve yaratılan birey. İmdi, yaratıcı fail kimdir? İşte çözülmesi gereken tek güçlük budur; cevaplandırılması gereken tek soru budur. (Sade, 2018:40)

Dostoyevski'nin İvan karakteri ise Tanrı'nın ve adaletin birlikte olduğu bir terazide adaletin daha ağır bastığını düşünür. Dolayısıyla adaletin olmadığı yerde, Tanrı'nın savunulması olanaksız olacaktır. İvan için ortada bulunan gerçek kabul edilemezdir çünkü gerçeğin kendisi hiçbir şekilde adaletle uyuşmamaktadır. (Camus, 2020:78)

İvan bir şekilde inancın tamamen kesilmesi gerektiğini yansıtır. İnanç varsa cennet, cehennem, ölümsüzlük, ödül ve ceza olacaktır. Oysa şimdi hiçbir şey yoktur. Hiçbir şeyin olmaması ise her şeye olan iznin ve yok sayıcılığın tarihini başlatır. İvan'ın karşı çıktığı öldüren Tanrı'dır fakat öldüren bir Tanrı'ya karşı çıkan İvan bunun sonucunda kurduğu zorunlu bağlantısında öldürme yasasını da serbest bırakır.

Her şeye izin varsa, babasını öldürebilir, hiç değilse öldürülmesine göz yumabilir. (Camus, 2020f:77)

İvan öldürmek düşüncesinin kendisinden tiksinirken aynı şekilde bunu benimser. Camus doğaüstü başkaldırının son noktasını sorgulamaktadır. Eğer doğaüstü başkaldırının sonu Tanrısızlık ise Tanrı'nın yerine geçecek tek merci insan olacaktır.

Stirner ise Tanrı'dan ziyade Tanrı düşüncesini yok saymak ister. Stirner için tarih; kendi geleceğini temellendirmek için uğraşan boş bir zaman eksenine dönmüştür. Stirner'in zaman çizelgesi İsa'dan önce, İsa'dan sonra şeklinde bölünmüştür. İsa öncesi bir tutunma çabasıyla; İsa sonrası ise soyutu somutlaştırma uğraşıyla geçer.

> [İ]nsanın kutsala girmesinden önce ya da girebilmesi için, kutsaldan çıkmasıyla ya da çıkabilmesi için, soru ve başkaldırı vardır. Başkaldıran insan kutsalın öncesinde ya da sonrasında yer alan, bütün yanıtların insansal, yani usa uygun olarak belirlenmiş olduğu bir düzen isteyen insandır. Bu andan sonra, her soru, her söz başkaldırıdır, oysa kutsalın evreninde her şey "Tanrısal bağışlama" (mağfiret) eylemidir. (Camus, 2020f:31)

Somutlaştırma insanı fanatikliğe sürüklemektedir. Nedir fanatik? Maksimalist diye bir görüş vardır. Bu görüşe göre; ele aldığınız şey her ne ise onu uçlaştırırsınız. Yani bir şeyi görüyorsunuz, onu büyütüyorsunuz, gittikçe daha büyütüyorsunuz. Duyulan his genelleştiriliyor ve ortaya aslında hiçbir gerçekliği bulunmayan kahraman kavramı çıkıyor. Bu fanatiklik özünde inanç sistemlerinin bakış açısıdır.

Bizim tanrısızlarımız gerçekten dindar insanlardır der Stirner. (Camus, 2020f:83)

Stirner için ölümsüzlük yalan olandır. Din insanlara ölümsüzlüğü vaat eder; bu ölümsüzlüğü deneyimlemek hiçbir şekilde mümkün olmayacaktır. Bu ölümsüzlük aynı zamanda özgürlüğün kapısı olarak gösterilir ama bu ardına hiç adım atılmamış bir kapıdır. Stirner için ise gerçek olan ölümsüzlüğün karşısında durandır. Gerçek olan ölümsüzlük karşıtlığıdır.

> Peki ama hayattan nasıl yararlanılır? Onu kullanıp tüketmekle. Tıpkı bir mumu yakarak ondan yararlandığımız ve onu tükettiğimiz gibi, yaşamı ve bununla birlikte kendimizi tüketerek hem yaşamı hem de canımızı kullanıyoruz. Yaşam- hazzı, yaşamın tüketilmesidir. (Stirner, 2013:396)

Stirner için kölelik teslim olmanın farklı bir boyutudur. Camus'ye göre Stirner bireyciliği belirlerken; yapabileceklerinin sınırını belirlemez. Fayda sağlayacak bir şeyin önünde engel varsa Stirner bunu da kaldıracaktır.

Camus'ye göre başkaldıran insan hayata onay veren, evet diyen kişidir ama aynı zamanda durum ve koşullara göre hayır diyebilen kişidir. Camus'ye göre "hayır" bir sınırın varlığıdır. Hayır'ın ortaya çıkışı haklılık duygusunun içerisinde gizlidir. Bir isyanın sebebi haklılık düşüncesinin sonucudur.

Bir bakıma, kendisini ezen düzene karşı, kabul edebileceğinden daha fazla ezilmeme hakkını çıkarır. (Camus, 2020f:23-24)

İnsan başkaldırırken olan değerlerin dışına çıkar ve kendi değerlerini yaratır. Camus başkaldırının haklılık duygusuyla olan ilişkisine dikkat çekerken bir köleyi düşünmemizi ister. Yaşamı boyunca evetleyen ama bir gün hayır diyen bir köledir bu. Sürekli evet diyen birisinin bir gün hayır demesi temelde iki kelimenin yollarını birleştirir. Sadece durum, hangi koşulda neye göre evet veya hayır diyebildiğindir. Haksızlık karşısında hayır diyebilmek ve ölüm karşısında yaşama evet diyebilmek başkaldırının örneğidir. İnsan kendi içinde "evet'i ve hayır'ı" ölümü ve yaşamı barındırır. İnsan *Yin* ile *Yang'dır*.

Bireysel başkaldırma eylemini, özgürlük bilincine varan, yaşama tutkusuyla saçma ile iç içe yaşayan insan gerçekleştirebilir. (Bektaş, 2013:50)

Camus için önemli olan insanın hayata "evet" diyebilmesidir. Hayatın içinde bir anlam yoksa, insan sürekli kendi anlamını kendisi üretiyorsa, ölüm görünen tek gerçekse, hiçbir şeyin anlamı olmasa da önemli olan her şeye rağmen yaşama "evet" diyebilmektir. Onaylamak insanın bilinçli bir şekilde vereceği bir karardır. Yaşamın kendisini yadsımak için geçerli olabilecek bir düşünce, bir hareket noktası yoktur.

İnsan doğar, büyür, yaşar ve ölür cümlesi sadece doğmaktan büyümekten ve ölmekten ibaret değildir. Kelimeler ne kadar sade ve açık gözükse de bu üç kelime farklı insanlar, farklı yaşamlar ve farklı kalıplardır. Her din, her kültür kendi içerisinde doğumu, yaşamı ve ölümü farklı yaşamaktadır. Hristiyanlığın olduğu bir toplumda bir insanın günahkâr olarak dünyaya geldiğine inandıkları için vaftiz işlemi yapılırken, İslamiyet'te böyle bir şey yoktur ya da genel olarak bakıldığında en çok inanılan semavi dinlerde cenaze gömülürken bazı dinlerde cenaze gömülmez. Toplum ise nasıl yaşayacağınızı, ölüme kadar geldiğiniz süreç boyunca ezberletmektedir. Standart bir düzen hakimdir. Nasıl ve ne zaman evleneceğin, nasıl yaşaman, nasıl düşünmen gerektiğin, hatta ölümünden sonrasına kadar her şey belirlenmiştir.

> Bir parça otoriteye sahip herkes, kendisini, düzenlemelerin, alınan önlemlerin, cezaların ve sorumlulukların durmadan dürtüklediği sürekli bir tekayyuz durumunda hisseder. Dersliklerin mekânı, masaların biçimi, teneffüslerde çıkılan avluların düzenlenmesi, yatakhanelerin konumu (bölmeli ya da bölmesiz, perdeli ya da perdesiz), yatma ve uykunun denetlenmesi için öngörülen düzenlemelerin tümü, en ağdalı biçimde çocukların cinsel etkinliğine göndermede bulunur. (Foucault, 2017:27)

Camus'ye göre toplumun dayattığı dinler, kurallar ve daha pek çok ayrıntı gerçeğin üzerini örtmek için vardır. Anlamsızlığın üzerine farklı anlamsızlıklar kurularak, anlam varmış gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

Meslek ya da eğilim gereği, insan üzerinde çok düşündüğümüz zaman, primat maymunlara özlem duyduğumuz olur. Art düşünceleri yoktur onların. (Camus, 2020b:10)

Bahsedilen durum; özgürlük alanının genişletilmesi, sınırsız eylem isteği, düzenin kökten değiştirilmesi değildir. Anlatılmak istenen insanın kendi özgürlüğünü kendisinin gerçekleştirebilmesidir.

6. CAMUS VE SARTRE AÇISINDAN İNSAN

Camus'deki anlam yaratan insan ile Sartre'ın insan anlayışı arasında farklar bulunmaktadır. İnsana bakış açıları farklı olan bu iki büyük varoluşçu filozof; insanın kendi dünyasını yaratırken, içinde bulunduğu seçim koşulları noktasında birbirinden ayrılır. Sartre insanın dünyaya fırlatılmış olduğu düşüncesiyle özgürlüğü ve insanı birleştirir. Denilebilir ki Sartre için insan özgürlüğün kendisidir.

Sartre'ın felsefesinde dünya görüşü, insan görüşü, özgürlük anlayışı hepsi birbirini test edebilir durumdadır. Dolayısıyla Camus gibi sistematik bir düşünürdür. Sartre'ın temel problemi insandır. Felsefe tarihi yazıcıları arasında Kierkegaard'dan başlayıp Heidegger'e ulaşıncaya kadar kendisine varoluşçu diyen tek filozof Sartre'dir. Camus bu noktada Sartre'dan ayrılır çünkü kendisini herhangi bir akıma bağlı olarak görmez.

Var olma dendiği zaman şimdi ve burada bulunma hali demektir. Başka bir deyişle yeryüzünde vücut bulma halidir. Bir çocuğun ana rahmine düştüğü andan doğumuna kadar geçen süreç; aynı şekilde yeryüzü koşullarının içerisinde bir olma halidir. Olmak ve var olmak kendi içerisinde bir süreç taşır. Bu süreç Shakespeare'in Hamlet'e armağan ettiği: "Olmak ya da olmamak işte bütün mesela bu!" sözü kadar kısa olsa da derin anlam taşır. Söz kısa süreç uzundur.

Gelin görün ki biz her an dünyaya atılmış ve ona angaje olmuş durumdayız.
(Sartre, 2018:83)

Nasıl bir süreçtir var olma süreci? Var olma süreci bir canlının kendi olma sürecini taşımaktadır. Her birimiz bir şekilde farklı koşullar ve farklı durumlar içerisinde belli kültürlerin içerisine, şu veya bu ailenin içerisinde dünyaya geldik ama dünyaya geldiğimiz anda bir kimlik sahibi miyiz? Bunu evetlemek mantıksız olacaktır. Sürece daha ayrıntılı şekilde bakarsak insan hayatı boyunca doğumundan ölümüne kadarki süreçte kimlik olmaktan ziyade bir sayıdan ibarettir. Herhangi resmi bir kuruma gittiğiniz zaman size nereden geldiğinizi, ne yaşadığınızı sormazlar. Sadece bir kimlik numarasından ibaretsinizdir veya gazetelerde, haberlerde herhangi bir ölüm haberi isminizden, yaşınızdan, kaç çocuğunuz olduğundan, mesleğinizden önce rakamla verilir; bugün üç kişi hayatını kaybetti, iki yaralı var vb.

> Kierkegaard bunu “Caesar ya da hiç” sözüyle vurgular. Gene İbrahim’in o ürkünç Moriah yolculuğunu anlatırken de İbrahim’in ağzından söyletir: “Ben, İbrahim, biraz kül, biraz duman ya da hiç”. (Kurtar, 2020:115)

Doğduğumuz anda kimlikten ziyade canlıyızdır. Adımıza çıkartılmış bir kimlik olsa da kim olduğumuz kendimizi ifade etmeye başladığımızda başlamaktadır. İfade Camus açısından absürdün bilincine varma durumu olarak gözlemlenebilirken, Sartre’da seçimlerin başlangıcıdır.

Gelişme basamaklarını bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik olarak ifade ediyoruz. Yetişkinlikten beklenen şey nedir? Yetişkinlik kimlik olarak kendini kurgulamaktır. Peki burada kurgu olarak kastettiğimiz nedir? İnsan kendisinde tek bir kimlik taşımaz; insanın çok sayıda kimliği vardır. Siz okulda öğretmen, evinizde bir eş, bir çocuğun gözlerinde ebeveyn olarak adlandırılırsınız. Bu rollerin her biri aslında taşıdığımız bir kimliktir. Her kimliğin kurgusu bellidir. Özünde gerçek ve sabit olan tek kimlik canlı olduğumuz gerçeğidir.

Her bir tek kişinin kendi kimliğine, kişiliğine, istemesine, beğenilerine, tepkilerine, kısaca hayatının her anına yön veren şey kendisi midir yoksa içerisinde doğduğu kültür müdür? Yahut başka bir etken midir? Gibi sorular vardır. Cevaplar değişse de görüşler farklılaşsa da her filozof için bu soruların cevabı tek bir çatı altında birleşmez.

Sartre var olma probleminin temelinde bulunan; insan kaderini tamamlamak için mi yoksa kaderini yazmak için mi dünyaya gelmiştir sorusuna net bir cevap verir. Sartre açısından herhangi bir kader olmadan dünyaya geliriz. Bu dünyanın içerisinde bir belirlenme yoktur. Camus açısından ise bu dünyada belirli olan dünyanın anlamsızlığıdır. Dünyanın anlamsızlığına insanın vereceği cevapsa iki filozofun karşılaştığı noktalardan birisidir. Sartre’ın seçimi Camus’de evet ve hayır demenin yollarına dönüşür.

Problem insanın hangi noktadan itibaren insan olmaya başladığında yatmaktadır. Hangi süreç bir canlıyı insan olma yoluna sokar? Ana rahmine düştüğü andan itibaren mi, yoksa doğduktan sonra mı? Bu sorunun cevabına herhangi bir bilimsel ya da dini merciye bakılarak verilecek cevap Sartre için önem arz etmez. Ana rahmine düştüğü

ya da doğduğu anda herhangi bir kadere sahip olmayan insanın yaşayacağı hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla bu noktada bir belirlenmişlikten söz edemeyiz.

Var olma problemi ile bu belirlenmemişliği birleştirdiğimizde var olmanın kendisinde bir özgürlük söz konusu olmaktadır. İnsandaki özgürlük belirlenmemiş olmanın kendisinden kaynaklanır. Özgürlükler teklere aittir. Tekler belirlenmemiş bir özgürlüğe sahiptir. Tek demekten kastımız kişinin kendisidir. Fakat bu özgürlüğe pozitif özgürlük diyemeyiz Sartre açısından bu negatif bir özgürlüktür. Negatif özgürlük demek Sartre açısından kaderin belirlenmemişliğidir. Eğer kader belirlenmiş olsaydı insanın özgür olup olmayacağına dair bir sorun ortaya çıkmayacaktı. İnsan kendisini seçmede ise pozitif bir özgürlüğe sahiptir.

> İnsanı belirleyen herhangi bir dış faktör ya da herhangi bir toplumsal norm da yoktur. Bundan ötürü insanın özgürlüğü koşulsuzdur; o bir bakıma bütünüyle özgürlüktür, bir başka ifadeyle özgürlük, kendi varoluşunu kendi tercihleriyle gerçekleştiren insanda varoluşun temeli konumundadır. Sartre'ın bu özgürlük anlayışının temelinde yatan şey, insanın bu dünyada yalnız başına ve bırakılmış olmasıdır. (Yazğan, 2019:46)

Camus ise özgürlüğe giden yolu başkaldırıyla birlikte ortaya koymaktadır. Absürde yapılan bu başkaldırı insanı özgürlüğe götürmektedir. Özgürlük Camus'ye göre herkeste bulunur fakat başkaldıran insanda ortaya çıkar. Kişiye özgürlüğü veren başkaldırma gücünün kendisidir. İnsanın "hayır!" demesi, içindeki durumu olumsuzlamasının dışında karşı tarafın görmek istemediği sınırı da çizmesi demektir. "Hayır" demek sınır belirlemektir. Aynı şekilde "evet!" demekte sınır çizmektir. Bu başkaldırma korunan değerleri anlatmaktadır. Nitekim Camus için başkaldırı ancak bir haksızlığın karşısına dikildiği zaman başkaldırıdır. Başkaldırı haksızlıkla birlikte varlığa gelmektedir. Fakat özgürlüğe giden yoldaki başkaldırı Camus açısından benmerkezci bir başkaldırı değildir. Başkaldıran insan tüm insanlar için geçerli olacak ortak bir değere yönelmeyi işaret eder.

> Ben de size, “Hayır, her şeyi izlediğimiz amaca bağlamak gerektiğine inanamam. Öyle yollar vardır ki bağışlanamaz. Ben ülkemi aynı zamanda adaleti de severek sevebilmek isterim. Büyük olsun da ne tür bir büyüklük olursa olsun, kanla yalanla da olsa büyüklük olsun istemem. Adaleti de yaşatarak yaşatmak isterim onu,” diyordum. “Hadi canım, siz ülkenizi sevmiyorsunuz,” demiştiniz bana. (Camus, 2020a:77)

Albert Camus’nün hedefinden şaşan başkaldırıya verdiği cevap her zaman şiddet yerine adalet anlayışı olmuştur. Yaşamak, en sade haliyle yaşamaktır, basit yaşamaktır ve bu basit yaşamın içerisinde öldürme yoktur. Bir yazgıyı belirlemek için; bu belirlemede kimin söz hakkının olduğunun bilinmesi için insanlar gerçekte olmayan bir terazi kurmuştur fakat Camus açısından böyle bir terazi yoktur.

Sartre’a göre ise insan seçmede ve olmada özgürdür. Burada seçme olarak bahsettiğimiz nokta hayatımızın içerisinde her an gerçekleştirdiğimiz seçme durumudur. Okula gidip gitmemek, askere gidip gitmemek, itiraz edip etmemek, herhangi bir gün evden çıkıp çıkmamak büyük bir seçimdir. Büyük bir seçimdir çünkü her seçim kişinin hayatını doğrudan değiştirmektedir. Her seçim atılacak bir diğer adımı belirlemektedir. Yaşamanın kendisi seçimdir

İnsan birden fazla maskesi olan bir canlıdır. Bunun sebebi insanın sosyal bir varlık olmasıdır. İnsanın oynaması gereken rolleri vardır. Oynanan role göre seçim yapıp yapmamak insanın kim olup olmadığını Sartre açısından belirleyecektir. Her seçim kendisini bir önceki ve bir sonraki seçime bağlamaktadır. Bir çocuk olarak ailemizin içerisindeki davranışlarımızla, arkadaş gurubumuzun içerisindeki davranışlarla – bunlara seçimler, beğeniler dahildir- bir mesleği temsil ettiğimizdeki davranışlarımız da acaba aynı kişi miyizdir?

Bu roller zorla giyilecek roller değildir. Kendi kimliğimizi oluşturma yolunda roller dolaylı yoldan giyilebilir. Sartre bu noktada kafamızın içerisinde önceden kendimizi belirlememizin mümkün olmadığını söyler. Ona göre insan seçimlerle belirlenir. Sartre’da seçim ölene kadar devam ederken Camus’de ise insan ölene kadar hayatı evetlemelidir. Hayatı evetlemek yaşamaya onay vermektir. Oysa Sartre açısından kişi için intihar etmekte seçenekler dahilindedir.

> Yaşamın sürekli bir seçme olduğunu söylemek yanlış olur kuşkusuz. Ama her türlü seçmeden yoksun bir yaşam tasarlanamayacağı da ortada. (Camus, 2020f:18)

İnsan Sartre için baştan sona bir seçme varlığıdır. Bu yüzdendir ki varoluş ve öz arasında adımlık farklar bırakmıştır. Yani burada insan önce olur sonra kim olduğunu seçimleriyle belirler. Var olduğu alan içerisinde kimliğini kendisi seçmektedir. Eğer insanın seçimi bilinçli bir seçim olursa varoluşunu gerçekleştirmesinin yolu açılmış olmaktadır. Seçimi bilinçli olan insan özgürleşme yoluna girmektedir. Yine aynı şekilde bilinçli seçim insanın özünü gerçekleştirmesinin anahtarıdır. Varoluş özden önce gelir dediği noktada var olma üzerinden kastettiği şey; şimdi ve burada var olmanın kendisidir. Sartre açısından insan özgürlüğe mahkûm iken; Camus açısından insan uyumsuzluğa mahkumdur. Ancak o uyumsuzluk; hayat içerisinde yakalanacak bir hal, bir duygu durumu, bir fark ediştir.

> Sartre "bilinç bedeninde varolur" der. Diğer bütün varlıklarla ilişkisinde olduğu gibi bilinç farkında olduğu bedeni de hiçler, ona bağlı olurken bile kendisi ile beden arasına mesafe koyar. Buradaki farklılık bedenin her zaman yönelinmiş bütün algıların, duyguların vb. fonunun bir parçası olarak mevcut olmasıdır. Tıpkı "dünya" nın olduğu gibi. (Barnes, 2020:161)

Sartre'da kişinin o güne kadar yaptığı seçimler hayatının sonrasında yapacağı seçimler için bir garanti teşkil etmez ve fikir yürütmemize izin vermez. Böylece insan her zaman oluş halindedir. Neticesinde o bir insandır. Herhangi bir hayvandan beklenecek şey sabittir ve bizi şaşırtmaz. Bir hayvan yapısının bütünlüğü dahilinde ve güdülerinden yardım alarak davranmaktadır. Fakat insan seçimlerini akıl yoluyla gerçekleştirdiği için kendisini her an değiştirip dönüştürebilmektedir.

İnsan seçimlerinde özgürdür diyebiliriz, hayata evet demekte özgürdür fakat insanın eylem ilkesi beraberinde sorumluluk kavramını da getirmektedir. İnsanlar bütün seçimlerinde başka insanları hesaba katarak eylem ilkelerini oluşturmalıdır ya da eylem ilkesinin getirdikleriyle birlikte seçimini yapmalıdır. Her durumda doğru olanı seçmek içinde bulunulan eylem ilkesine göre olabilmektedir. Tam tersini düşündüğümüzde ortada doğru bir eylem ilkesi olmadığında insanlar kolay bir şekilde

kendi doğrularını uygulamaya koyabilirler. Bu bizi Camus'nün haksızlık karşısında başkaldırıyı gerçekleştiren, başkaldıran insanına götürmektedir. Kuşkusuz başkaldıran insan sadece kendisi açısından değil haksızlığa uğradığını düşündüğü bir grup açısından da doğru eylem ilkesini savunmaktadır.

> [S]artre'a göre, Nazilerin katliamından, Cezayir'deki Fransızların katliamından ve dünyadaki diğer haksızlıklardan, sadece o ülkenin vatandaşları sorumlu değildir. O cinayetlerden bizler de sorumluyuz. Eğer bir yerde bir suç varsa ve biz buna seyirci kalıyorsak "hepimiz katilizdir." Bu yüzden Sartre'ın varoluş felsefesi bireyselci olmasının yanı sıra, insanı sorumluluk ve eylem bilincine çağıran bir felsefedir. (Kılıç, 2006:4)

Durum ve koşullar ne şekilde olursa olsun sorumluluk duygusuyla seçimlerimizi yapmamız gerekmektedir. Bu noktada sorumluluk duygusu adı altında bahsettiğimiz şey diğer insanlardır. Bir öneri gelecekse eğer bütün insanlar için gelip gelmediğine dikkat edilmelidir. Sorumluluk dahilinde seçimi düşündüğümüzde sadece sizin evet demeniz değil, bütün insanların evet demesine önem verilmelidir. Sartre sorumluluk duygusunu geride bırakmaya çalışmanın insana ağır bir bulantı durumu yaşattığını söyler. Diğerlerini hesaba katmadan seçimlerini gerçekleştiren insan doğrudan bir bulantı yaşamasa bile farkında olmadan bulantı yaşamaktadır. Camus'de anlamsızlık, insana yabancılaşmayı yaşatırken; Sartre'da seçim sıkıntısı, insana bulantıyı yaşatmaktadır.

> Nesnelerin insana dokunmaması gerekir çünkü onlar canlı değildir. Aralarında yaşar, onları kullanır, sonra yerlerine koyarız: Yararlıdırlar, işte o kadar. Oysa bana dokunuyorlar. Çekilmez bir durum bu. Onlarla bağlantı kurmak korkutuyor beni. Sanki hepsi birer canlı hayvan gibi. (Sartre, 2020:26)

XX. Yüzyıl'ın şiirleri, romanları, öyküleri kısacası XX' Yüzyılın resmi; insanın ve insanın yabancılaşmasının üzerinden üretilmiştir. Verimli ürünler ortaya konmuştur ve süreç hiçbir zaman sabit kalmamıştır çünkü daha sonrasında Heiddegger'de kaygı dediğimiz bir stres durumu ortaya çıkmıştır. Bu kaygı durumundan uzaklaşmanın yolu bütün insanlığı düşünerek seçim yapmaktır. Sorumluluk duygusuyla yapılan bu seçim doğru seçim olarak değerlendirilebilir.

İnsan özgürlüğünü gerçekleştirdiği zaman varoluşunu gerçekleştirebilir. İnsan sadece var olma durumunda kaldığında kültür endüstrisine bağlı bir tek olmaktan öteye gidemez. Herkes özünde insandır ama insan olmayı gerçekleştirebilen bireyler asıl insandır. İnsan olmayı gerçekleştirmenin yolu hümanizm anlayışını benimsemekten geçmektedir. İnsanın etrafındaki tüm kısıtlayıcı koşullar karşısında tek imkânı soru soran bir varlık olmasıdır. Soru sormasının temelinde sadece bilme isteği yoktur aynı zamanda özgür olma zorunluluğu da vardır.

Bunalım halini yaşamakta olan insan sürekli kendisini ve etrafını değiştirmektedir. İnsanı bu çıkmazın içerisinden çıkaran seçimleridir. Seçimler haricinde hayat karanlık, boş ve anlamsız gözükecektir.

Camus'de ise bu karanlık ve anlamsız dünyada insan, anlamsızlığın farkında olup, ölüm olduğu halde yaşamın kendisine 'Evet' diyerek etrafını aydınlatacaktır. Özgürlüğün yolu "evet" demekten geçer. Fakat bu "evet" ile gelen özgürlüğün sınırları nasıl olmalıdır?

> Mesela ölçüsüz olan bir özgürlük; bütün değerleri ortadan kaldıracağı gibi, her eylemin mübah olduğu bir eylem dünyasına kapı aralayacağı için sakıncalıdır da aynı zamanda. Bu anlamda Camus 'nün eylemi; kurallı bir eylem, özgürlüğü de sınırlı bir özgürlüktür diyebiliriz. (Sarı, 2019:34-66)

Camus'nün atfettiği herkes için özgürlüktür; ancak bir diğerinin hayatını işgal etmeden yapılacak özgürlük muhakkak gerçek özgürlük olarak belirecektir. Özgürlük adı altında farklılıklar yaratarak bir başkasının özgürlüğünü sınırlandırmak; onun için elbette kabul edilemez olandır.

7. UYUMSUZUN DENKLEMİ

Albert Camus'nün *Sisifos Söyleni* adlı eserinde üzerinde durduğu temel kavram uyumsuzun kendisidir. Camus uyumsuzun belirli bir açılımını yapmamış; daha çok uyumsuzu resmetmiştir. Camus açısından uyumsuz evrende karşımıza çıkan gerçeklerin aradığımız anlam dünyasıyla uyuşmamasıdır. Kısacası düzenin kendisi ve insanın düzenden beklediği şey arasında çatışma vardır. Bu çatışmayla birlikte insan uyumsuzluğun farkına vardığında her şeyi sarsmaktadır. İnsan uyumsuz olanı fark eder, bu noktada uyumun uyumsuzlaşması başlamaktadır.

Uyumsuzlaşma sürecinin başlangıcı kişinin bu dünyada bir anlam bulamayacağını kabul etmesiyle başlamaktadır. Çünkü anlam üretimi sadece insana özgüdür. Kişi evrenin sessizliğini fark ettiği zaman yöneldiği yollarda farklılaşmaktadır. Bu kimi zaman anlamı bir Tanrı'ya yerleştirerek kimi zaman ise anlamsızlığın farkındalığıyla yaşayarak, kimi zaman ise uyumsuzluğu göz ardı ederek yaşamayı seçmekle gerçekleşmektedir.

Camus hayatın anlamsızlığı sorununun intiharla olan bağlantısı üzerinde durmaktadır. Sisifos Söyleni adlı yapıtının açılışını intihar düşüncesinin insan hayatındaki önemine dikkat çekecek cümleyle başlatır:

> Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. Gerisi, dünyanın üç boyutlu olup olmadığı, düşüncenin dokuz mu, yoksa on iki ulam mı bulunduğu, sonra gelir. (Camus, 2020c:21)

Bu noktada Camus'nün söylediği, üzerinde durulması gereken intihar ve anlam sorunu en önemli iki sorundur. Hayatın anlamsızlığının farkına varan kişi ve hayatın anlamlarla dolu olduğunu savunan kişi aynı noktada buluşup öldürmenin kendisini savunabilir. Hayatın yaşanmaya değmeyeceğini düşünen bir başka kişi kendi yaşamına son verebilir. Bu noktada Camus için intihar ve öldürme birbirinden anlam bakımından ayrılmayacak ve savunulmayacaktır. Bir çıkış yolu gibi gözüken bu yolların dışında

Camus farklı bir yol aramaktadır. O yol, anlamsız olmasına karşın kişinin, yaşamın kendisine sadece yaşam olduğu için onay vermesidir.

> Hiç kimsenin varlık bilimsel bir kanıt uğruna öldüğünü görmedim. Önemli bir bilimsel gerçeğe varmış olan Galileo, bu gerçek yaşamını tehlikeye sokar sokmaz, büyük bir rahatlıkla dönüverdi ondan. Bir bakıma iyi de etti. Uğrunda yakılıp ölmeye değmezdi bu gerçek. Dünya mı güneşin çevresinde döner, güneş mi dünyanın çevresinde, hiç mi hiç önemi yok bunun. (Camus, 2020c:21)

Tartışılması gereken sorun, hangi düşüncenin intihara veya öldürmeye gerekçesi olduğu değildir. Camus açısından hiçbir düşünce insanın ne kendini ne de başkasını öldürmesi için sebep olmalıdır. (Camus, 2020c:22-23)

İnsan hayatı boyunca anlam duygusuyla yaşar. Yaptığı her eylem, söylediği her söz bir anlama doğrudur. Kişiyi hayata bağlayan, diğer bir deyişle hayatla arasında bağ kuran, yaşadığı hayat içerisinde; gerçekten olduğuna inandığı bu anlamdır. Sorun özünde bir anlama bağlanmak değildir; bir anlamın var olup olmadığının soruşturulmamasıdır.

Saçma duygusu anlamsızlıkla ilişkiliyken, intihar yaşamın devam edip etmemesine verilen kararla ilişkilidir. Kişi eylemlerini gerçekleştirirken, dünya ile olan uyumsuzluğunu fark ettiği halde bunun sebebini aramayı veya farkında olduğu durumu belirli bir noktadan sonra geri planda bırakabilmektedir veya hayatı anlam ağlarıyla örülü bir kişi yaşamına son verebilmektedir.

> Bir insanın yaşama bağlanışında dünyanın tüm düşkünlüklerinden daha güçlü bir şey vardır. Bedenin yargısı, aklın yargısından hiç de aşağı değildir, beden de yok oluş karşısında geriler. Düşünme alışkanlığı edinmeden yaşamaya alışırız. Bizi ölüme her gün biraz daha yaklaştıran bu koşuda, bedenin bu önlenmez önceliği sürüp gider. (Camus, 2020c:25-26)

Camus'nün bu noktada "Sıyrılma Eylemi" olarak adlandırdığı bu durum bir nevi içgüdüsel kaçış planının kendisidir. Burada bulunan bir terazidir ve yaşama içgüdüsü

intihar düşüncesinden daha baskın gelmektedir. Yaşam içgüdüsünün baskın gelmesi tercih edilecek başka bir yol olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yol çoğu zaman yaşamı sadece olduğu gibi yaşamaktan geçmektedir.

> Bugün nasıl davranacağımı, sevmeyi, acı çekmeyi anladım, gerçekte yaşamak bu duruma açık olunduğu ve yazgının, bir sevinç ve tutkular gökkuşağının biricik yansıması -bu herkes için böyledir- olarak kabul edildiği ölçüde yaşamaktır bu. (Camus, 2020g:57)

Camus açısından intihar, kişi için uyumsuzu çözmenin bir yolu olarak görülmektedir. Kişi intiharla beraber uyumsuzu ortadan kaldıracağını düşünse bile uyumsuz kişinin, ölümüyle birlikte yalnızca kişi açısından bitmektedir. Uyumsuz kişi öldükten sonra dünya içerisinde, diğer kişiler için varlığını sürdürecektir. Camus'ye göre intihar yanılmanın kendisidir. Uyumsuzluk karşısında vazgeçiş yaşayan kişinin karşısında duran iki olgu bilinç ve başkaldırıdır. İnsan, bilinci ve başkaldırısı ile uyumsuzu canlı tutmaktadır.

Uyumsuz olan, hayatımız boyunca attığımız her adımda bizimle gelecek olandır. Uyumsuzluk bir nevi bizim gölgemizdir. İnsan saçmanın ayrımına vardığı an bunu göz ardı etmesi kuvvetle muhtemel zor olacaktır. Kişi ne kadar anlamlı yaşadığını düşünürse düşünsün hayatının bir noktasında saçma olan onu huzursuz edecektir.

O kadar hızlı koştunuz ki…İnsan olmak bile ardınızda kaldı. (Camus, 2018h:116)

Camus uyumsuz duygusunun karmaşıklığından bahsetmektedir. Fakat onun gözünde bu karmaşıklık uyumsuz duygusu üzerine düşünmekten uzaklaşmak için bir sebep doğurmamalıdır. Camus uyumsuz duygusunun karmaşıklığıyla birlikte insanı tanımanın labirentini tarif etmektedir. Kişi sadece benliğinin kapıları ard arda açıldıkça ortaya çıkmaz; o aynı zamanda rolleriyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Bir duygu yol açtığı eylemlerle birlikte kendisini açığa çıkarmaktadır.

> Tüm büyük eylemlerin, tüm büyük düşüncelerin önemsiz bir başlangıcı vardır. Büyük yapıtlar çoğu kez bir sokağın dönemecinde ya da bir lokantanın kapısında doğar. Uyumsuzlukta da böyle. (Camus, 2020c: 31)

Uyumsuz insan “Kral Çıplak” masalındaki küçük çocuktur. Kral üzerinde eşi benzeri olmayan bir kıyafetin var olduğu düşüncesiyle halkın arasına çıkar. Kralın bu düşüncesi insanın anlam arayışının temelinde yatan inanma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Halk kralın üzerinde elbise görmediği halde bunu krala söylemez. Burada krala karşı duyulan korku, ölümü ve uyumsuzu göz ardı etmeye çalışan insan tipini temsil etmektedir. Uyumsuz insan ise halk arasındaki küçük çocuktur. O çocuk “Kral çıplak!” diye bağırır.

> Kimi durumlarda neler düşündüğü konusunda bir soruya kişinin “hiç” yanıtını vermesi bir yapmacık olabilir. Sevilen yaratıklar bunu iyi bilirler. Ama bu yanıt içtense, boşluğun çok şeyler anlattığı, günlük devinimler zincirinin koptuğu, yüreğin kendisini yeniden düğümleyecek halkayı arayıp da bir türlü bulamadığı şu garip tinsel durumu belirtiyorsa, o zaman uyumsuzluğun ilk belirtisi gibidir. (Camus, 2020c:31)

Camus uyumsuzluğun ilk belirtisini “hiç” kelimesiyle başlatmaktadır. Bu başlangıç, insanın ilk soyut çığlığı; ilk isyanıdır. Süreklilik arz eden düzen birdenbire “Neden?” sorusuyla yıkılmaktadır. Otomatik yaşamın sonu tekrar otomatikleşmeye yönelir veya bilincin hareketlenmesine yol açar. Camus bu hareketlenmeye “kesin uyanış” demektedir. Kesin uyanışın sonunda kişi Camus’ye göre intiharı ya da iyileşmeyi seçecektir.

Geleceğe dayanarak yaşarız: “yarın”, “ileride”, “iyi bir işim olunca”. Bu tutarsızlıklara hayran kalmamak elde değil, çünkü ne de olsa ölmek var işin içinde. (Camus, 2020c:31-32)

Zamanla yarışan insan, yerini uyumsuz insana bırakmaktadır. İnsan kendisi dışındaki ortamı fark ettiği an, bir karıncanın, kuşun bu dünyaya olan uyumu karşısında kendi uyumsuzluğu yakalar. Bu durum, insanın kurguladığı dünyanın ölümüdür. Yıllarca sizinle aynı hayatı paylaşan bir insanda fark ettiğiniz yabancılık, belki de binlerce kez baktığınız resim tablosunda aslında o resmin o ana kadar düşündüğünüz bütün anlamını bozan ufacık bir ayrıntıyı fark ettiğiniz an, satırların arasında gözden kaçmış bir kelime, işte bütün kompozisyonu bozan o an, uyumsuzluğun anıdır.

> Ölümün kaçınılmaz bir son oluşu, insanın yazgısıdır. Bu aynı zamanda Camus'de uyumsuz kavramının temelini oluşturan uyumsuz duygusunun da özüdür. "Neden?" sorusu ile harekete geçen bilincin serüveni kaçınılmaz bir son (yazgı) olan ölümle de biter. Camus'de bilinç bu serüveninde; bilme/anlama isteğiyle beraber bir uyumluluk halinin peşinden gitmiş ve sonrasında bilincin kurgusuyla dünyanın ona sundukları arasında bir uyumsuzluk olduğunu fark etmiş ve en sonunda ölümle birlikte son bulmuştur. (Şan, 2019:45)

Camus uyumsuz duygusunun temeline ölümü yerleştirmektedir. Şaşırdığı nokta ise insanın ölümden haberi hiçbir zaman olmamış gibi yaşayışıdır. Camus, insanın ölüme olan bu en uzak yanının sebebini kişinin kendi ölümünü deneyimleyememesinde bulmaktadır. Bu deneyim bir şekilde gerçekleşir fakat bu gerçekleşme tamamen dolaylı olarak, yani bir başkasının ölümüyle deneyimlenebilmektedir.

> Benim olan bu yürek bile hep tanımlanamaz kalacak benim için. Varoluşum konusunda vardığım bu kesinlikle, bu güven vermeye çalıştığım öz arasındaki çukur hiçbir zaman dolmayacak. Kendi kendime yabancı kalacağım hep. (Camus, 2020c: 37)

İnsanın yaşadığı bu yabancılaşma, içinde bulunduğu uyumsuzluğun bilincine vardığı kısımdır. Fiziki açıdan düşündüğümüz zaman Camus'nün bahsettiği çukur somut olarak insan bedeninin kendisinde de gerçekliğini barındırmaktadır. Biz de diğer canlı ve cansızlar gibi atomlardan oluşmaktayız. Bu nedenle vücudumuzun yüzde 99,9'luk bir kısmı boşluktan meydana gelmektedir. Bu boşlukları dolduran tek şey elektronlardır. Elektronlar atomun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bunu herhangi bir alanda ortaya çıkan bir kasırgaya benzetebiliriz. Kasırga hızlandıkça kendisinde boşluk bırakmayacak bir yapıya dönüşecektir ve artık boşluktan söz etmek mümkün olmayacaktır. İnsan bedeni de bu kasırgaya benzemektedir.

Bu noktada başka bir cismin elektronları ile bizim sahip olduğumuz elektronlar arasında bir itme kuvveti meydana geleceği için, insan dokunma duyusuna dahi yabancıdır. Sabit bir gerçeklikten söz etmek hem inanılan ruh için hem insanın içerisinde yaşadığı somut dünya için olanaksız olacaktır. Buraya kadar her şey anlaşılır gözükmektedir ama verdiğimiz örnek Camus açısından belirli bir noktaya kadar kabul

edilebilir çünkü Camus bizden dokunma duyusundaki bu yabancılaşmanın, bahsedilen bu boşluğun bizzat kendisini isteyecektir. Ve bize vereceği cevap dolaysız ve derin olacaktır:

> Gene de bu yeryüzünün tüm bilimi beni bu dünyanın benim olduğuna inandırabilecek hiçbir şey vermeyecek. Onu bana betimliyorsunuz, bana onu sınıflandırmasını öğretiyorsunuz. Yasalarını sayıyorsunuz; ben de bilme susuzluğum içinde bunların doğru olduklarını kabul ediyorum. […] Bu dünyayı bana bir imgeyle açıklıyorsunuz. O zaman dönüp dolaşıp şiire geldiğinizi anlıyorum; hiçbir zaman bilemeyeceğim. (Camus, 2020c:37)

Camus bilime karşı değildir fakat aklın dış dünyayı açıklarken geldiği son noktayı onaylamamaktadır. Akıl insanın dünyayı açıklamasında benzersiz yollardan birisidir. İnsan evreni belirli bir noktaya kadar açıkladıktan sonra açıklamanın kendisini insanın dünyasına indirgeyememektedir. Rakamlar, teoriler insana aittir ama evren teorilere eşitlenemez. Burada bahsettiğimiz eşitlik evreni rakamlara dönüştürmektir. Bu noktada bizim dünyamızda bizimle eşitlenemeyen evren ne kadar açıklanmaya çalışılırsa çalışılsın belirli bir noktadan sonra bizim dışımızda, bize yabancı kalacaktır.

> Bir insan için dünyayı anlamak onu insansala indirmek, ona damgasını basmaktır. Kedinin evreni karıncaların evreni değildir. (Camus, 2020c:35)

Camus'nün *Sisifos Söyleni* adlı eserinde rasyonalizmle olan çatışmasını görmekteyiz. Bu çatışmanın temelinde dünyanın us ile bütünleşememesi yer almaktadır. Camus bize uyumsuzun bağlı olduğu yerin sadece dünya olmadığını söylemektedir. Uyumsuz aynı zamanda insanla da bağlıdır. Bu noktada dünya ile insan arasındaki tek ortak bağın uyumsuzluk olduğunu söylemektedir. Camus dünya ile insan arasındaki uyumsuzluktan bahsederken uyumsuzluğu kabul ettirmenin yollarını aramaz. Diğer yandan dünyayı uyumsuz olarak kabul etmenin insan için geçerli ve tek yol olduğunu söylemez.

Camus dünyanın kaçınılmaz bir şekilde çoğu zaman uyumsuz gözüktüğünü söylemektedir çünkü bu uyumsuzluk hiçbir zaman evreni net görmemize izin vermeyecektir. Görüntü ile kastettiğimiz evrenin özüdür; gezegenin görünmeyen, bizi aşan yüzüdür. Üzerinde durduğu konu uyumsuzluğun doğru olup olmadığı değildir;

uyumsuzluk vardır. Ölümdür uyumsuzluğu getiren, bizim dışımızda bize sessiz kalan dünyadır, onun bahsettiği uyumsuzluğun varlığıdır.

[Bu] korku kendi bilincine varmayagörsün, bunalım olur, uyanık insanın sürekli iklimi olur, "varoluş kendini yeniden bulur" bu iklimde. (Camus, 2020c:41)

Burada kaygı ne kadar gelip geçici olursa olsun insanda bıraktığı etki kalıcıdır. Çünkü kaygıyı ortaya çıkaran düşünce ölümün kendisidir. Uyumsuz insan, ölümün sebep olduğu bu anlamdan yoksun çölde yolunu bulamayacağını bilerek yaşamaya devam eder. Çünkü uyumsuz insanın amacı hayatının son anına kadar gerçeğe gözlerini kapatmamaktır.

Camus'ye göre uyumsuzluk evrenin ve insanın karşılaştığı an ortaya çıkmaktadır. Anlamsızlık ise fikrin uyumsuzluğundan doğmaktadır. Dürüst bir insana hırsızlık yaptığını söylerseniz bu onun açısından saçma olacaktır. Sadece düşüncede değil görüntünün kendisinde de uyumsuzluk yatmaktadır. Tek bir askerin bir orduya saldırması, bir film sahnesi için çekici gelebilir fakat temelde eylemin kendisi uyumsuzdur. Bütün bunlar bir başka deyişle olanaksız olanın eşitidir.

Evrenin akla uygun olduğunu görmek isteyen, evreni kendi doğasıyla benimsemeye çalışan insan karşısında, dilsiz olan bir evren vardır. Evren insanın anlam arayışı karşısında aynı zamanda kördür. Çünkü onun özü insandan ayrıdır.
Uyumsuz kendi kendisine evrende ya da insanda harekete geçen bir durum değildir. Uyumsuzluk çatışmanın kendisinden doğar. Bu noktada zihin ve evren çatışır. Camus uyumsuz olanın üstesinden gelmeye veya onu göz ardı etmeye dair bir argüman sunmamaktadır.

İnsan kafasının dışında uyumsuz olamaz. Uyumsuz da her şey gibi ölümle biter böylece. Ama bu dünyanın dışında da uyumsuz olmaz. (Camus, 2020c:47)

Uyumsuzluk insanın kendi içindedir. İnsan kendi bilincinin dışına çıktığında uyumsuzluk kalmayacaktır. Camus'ye göre uyumsuz kabul edildiği noktada insandaki anlamını yitirmektedir. Uyumsuzun anlamı, ona direnmekle hayat bulmaktadır.

> Böylece Chestov'a dönüyorum. Bir yorumcu onun ilgiye değer bir sözünü anlatır: "Tek çıkar yol, insan yargısı için bir çıkış yolu bulunmayan yerdedir," der. "Böyle olmasa Tanrı'yı ne yapacaktık? Kişi ancak olanaksızı elde etmek için Tanrı'ya yönelir. Olabine gelince, insanlar yeter onu bulmaya. (Camus, 2020c:50)

Chestov, Rus varoluşçu filozoftur. Onun felsefesi tutarlı önermeler oluşturmaz. Bu yüzden felsefesinin can alıcı noktası paradokslarla örülü olmasıdır. Düşünceleri problem çözmek yerine varolan problemi göstermek içindir. Çünkü Chestov için hayat kavranabilir değildir.

Chestov saçma olanı Tanrı'nın kendisiyle bütünleştirir. Evren usla uyuşmadığında Chestov orada uyumsuzluk yerine Tanrı'yı görmektedir. Chestov, uyumsuz usa uymasa bile ona bağlanmak gerektiğini söylemektedir.

Camus Kierkegaard'ın ise tamamen iyileşmek istediğini söyler. Kierkegaard bunu uyumsuzun özelliklerini Tanrı ile bağdaştırmasında ortaya koymaktadır. Kierkegaard uyumsuzun niteliklerini; adaletsizliği, tutarsızlığı ve anlaşılmazlığı Tanrı'ya verdiğini söylemektedir. Camus Kierkegaard'ın ardından Husserl'e de değinmektedir.

> Gerçek olan, saltık biçimde özünde gerçektir; gerçek birdir, kendisini kavrayan varlıklar, insanlar, devler, melekler ya da tanrılar ne olursa olsun kendi kendisinin tıpkısıdır. (Camus, 2020c:60)

Camus, Husserl'in bu söyleminin uyumsuzluğun ortasındaki anlamını sorgulamaktadır. Bu noktada Camus metafizik algının kendisinde bir anlam barındırmadığını söylemektedir. Melek, Tanrı gibi kavramlar Husserl açısından ne kadar içi doldurulmuş olursa olsun; Camus'nün usunda bunlar temellendirilmeyecektir. Camus bu durumu anlaşılmaz olarak değerlendirir. Husserl'in Tanrı'sı onun Transandantal (Aşkın) felsefesinin temelinde belirir. İnsan akli görü yoluyla şeylerin kendisini anlama yetisine sahiptir.

Camus ele aldığı filozofları uyumsuza yaklaşım şekilleriyle değerlendirmektedir ve Husserl'in Tanrısı ve Kierkegaard'ın Tanrısı arasında uçurum görmediğini belirtir. Camus Husserl'in tinsel varlığa yaklaşımını avuntu metafiziği olarak değerlendirmektedir. Camus'ye göre Husserl uyumsuz olanı görmezden gelir. Uyumsuzu ortaya çıkaran evren ve insan arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır

fakat filozof bunu reddeder. Ele alınan varoluşçu filozoflar bir sihirbaz gibi şapkadan tavşan çıkarma mantığıyla uyumsuzdan Tanrı'yı çıkartmaya çalışmaktadır.

Camus'nün üzerinde durduğu temel nokta insanın anlam arayışıdır. Bu arayışın sonunda uyumsuzun doğası gereği anlamın, özün kendisine ulaşmak mümkün görünmez. Bunun yanı sıra Camus satır aralarında Tanrı'yı ön plana çıkarmak veya geri plana atmak, inancın kendisini sorgulayıp, sorgulamamak yerine, düşünceyi olduğu gibi ele almaktadır. Varmak istediği nokta uyumsuza rağmen insanın hayatına devam edip etmeyeceğidir.

Camus uyumsuzluğun gerçekliğini kabul eder fakat insanın evrenden beklediği anlamın varlığını reddeder. Camus dünyanın kendisini aşan bir anlamı varsa bunu bilmediğini söyler ve bu anlamı öğrenmenin de imkânsız olduğunu belirtmektedir. Çünkü dünyayı aşan anlam kişinin kendisi için bir şey ifade etmeyecektir. Camus; kişinin kendi benliğindeki anlam sınırının onun için önemli olduğunu vurgulamaktadır.

> Ağaçlar arasında bir ağaç, hayvanlar arasında bir kedi olsaydım, bu yaşamın bir anlamı olurdu, daha doğrusu bu sorunun hiç anlamı olmazdı, çünkü dünyadan bir parça olurdum. Bu dünya olurdum, oysa şimdi tüm yakınlık gereksinimimle onun karşısındayım. (Camus, 2020c:65-66)

Camus insanın kendi ölçütlerini dolaylı yoldan söylemektedir. Bu ölçütü direnen şey olarak dile getirmektedir. Dokunulan şey kişiyi evrenin karşıtı durumuna getirmektedir. Bu karşıtlık kişinin yabancılaşmasıdır. İnsan evreni ne şekilde karşısına alırsa alsın özüne ulaşamadığı için bu yabancılaşma gerçekleşmektedir.

> Ona bunun günahı olduğu, belki de işin sonunda cehennemin bulunduğu söylenir, ama bu garip geleceği gözlerinin önüne getirmesine yetecek imgelem gücü yoktur; ölümsüz yaşamı yitirdiği söylenir, ama bu ona önemsiz gözükür. (Camus, 2020c:67)

İnsanın bütün yaşamı en başından beri ihtiyaçları üzerine şekillenmiştir. İnsanın diğer insanlarla ilişkisi onun sadece biyolojik bir varlık değil, psikolojik, sosyal aynı zamanda tarihsel bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. İnsan ile hayvan

arasındaki fark sadece insanın, akıl sahibi bir varlık olması değil aynı zamanda yaşama adaptasyon sürecinde de kendisini belli etmektedir.

Bir fil doğum yaptıktan sonra ilk birkaç dakikada, yavrusunun ayağa kalkması beklenir. Yavru ayağa kalkar ve dünyaya uyum sağlaması birkaç dakika sürmektedir. İnsan ise doğduktan sonra en az bir yıl bakım istemektedir. Bu süreçte anne çocuğundan uzakta kalamaz. İnsan doğası gereği dünyaya geldiği andan itibaren sadece biyolojik anlamda değil sosyal anlamda da kolektif bir yaşama yatkınlık taşımaktadır.

Bu kolektif yaşamla birlikte aile ve diğer toplumsal kurumlar oluşmaktadır. Toplum bu noktada ezberletici rol oynamaktadır. Böylece her tek kişiye bir diğeri hazır ve kalıplaşmış yolları sunmaktadır. Toplumun sunduğu bu yollar; insanın yaşamına devam etmesi için gerekli olan referanslar olarak ele alınmaktadır. Bu referanslar kurumlar yoluyla insanlara verilmektedir. Böylece ön plana çıkarılan durum insanların hayatını kolaylaştırma ve kişinin her seferinde sıfırdan başlamak zorunda kalmayacağı düşüncesidir. Bu kurumlar için her ne kadar insanların yaşamını kolaylaştırma süreci olarak gözükse de kişinin belki de uyumsuzluğu yakalayana kadar; karşısında bulunan seçim şansını elinden almaktadır.

> [A]ynı şekilde tanımadığınız ama yine de hayatınızı canınızın istediği gibi seçme özgürlüğünüze kısıtlamalar getiren o muazzam kalabalıkları da düşünün (sizinle aynı türden mallara sahip olmak isteyen ve bu yüzden ticari şirketlerin fiyatları yüksek tutmalarına izin veren; robotları canlı işçilerden daha karlı bulan ve bu yüzden uygun bir iş bulma şansınızı azaltan; kendi amaçlarına ulaşmakla meşgulken kaçmak için elinizden pek bir şey gelmeyecek olan kirli havayı, gürültüyü, tıkanan yolları ve kokmuş suları ortaya çıkaran o kalabalığı. (Bauman, 1999:58-59)

Toplum insanların hayatları boyunca yaşadığı kritik anlarda ne yapmaları gerektiğine dair soru sormalarına gerek kalmadan onları otomatik olarak yanıtlanmaktadır. Adetler, kurallar, alışkanlıklar, inanışlar oluşturulur. Bu noktada toplumda bir sapma davranış artarsa anomik hal artar.

Durkheim; toplumsal olgunun iki özelliğine dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki dışlık, diğeri baskıdır. Dışlık denilen şey; birey dışında, bireyden bağımsız oluşan bir olma durumudur. Toplum bireyden önce de vardır bireyden sonra da varlığını devam ettirecektir.

Baskı özelliğiyse normal şartlar altında hissedilmemektedir. Baskı özelliği kişi kuralların dışına çıktığı zaman kendisini göstermektedir. Kurumlar norm koyma ve normlara uymayanları cezalandırma hakkına sahiptir. Tarih boyunca ekonomi, din, siyaset gibi temel toplumsal kurumların olduğunu görmekteyiz ve bu kurumların hepsi temel insan ihtiyaçlarını karşılama yolunda kendisini görevlendirmiştir. Bu noktada uyumsuz insan ile toplumu karşı karşıya getirdiğimizde bilmemiz gereken en önemli hususlardan birisi toplumun eylemleri belirlediği gibi düşüncelere de yön vermesidir.

Uyumsuz insan, yalnızca uyumsuzluğun kendisinden emin olduğunu bize bildirmektedir. Uyumsuz insandan uyumsuzluğu aşması ve kalabalığın içerisine karışması beklenmektedir fakat bu düşüncenin kendisi onun için açık değildir. Toplum, toplumun oluşturduğu kurumlar ona belirli düşünceleri dayatmaya çalışmaktadır. Kişinin dışında kişi için oluşturulan bir dünya vardır.

Burada, tersine, yaşam anlamdan ne kadar yoksun olursa o kadar iyi yaşanacağı çıkıyor ortaya. (Camus, 2020c:67)

Camus'ye göre uyumsuz insanın isteği kesinlik arz etmeyen şeyleri kendi alanının dışına çıkartmaktır. Uyumsuz insan, uyumsuzun bilincinde olan ve bu bilinci sürdürecek olandır. Camus uyumsuzun kabul edilişine vurgu yaparken evren ve insan arasındaki çatışmanın benimsenmesi gerektiğine inanmaktadır. Camus özgürlük sorununun Tanrı ile olan bağlantısına dikkat çekmektedir:
Öz olarak özgürlük sorunu anlamsızdır. Çünkü bambaşka bir biçimde Tanrı sorununa bağlıdır. (Camus, 2020c:69)

Camus'ye göre kişinin özgür olup olmadığı sorunu bir başkasına uzaktır. Çünkü kişi yalnızca kendi özgürlüğünün farkına varabilir. Camus özgürlüğün Tanrı ile bağlantısında; özgürlükten çok kötülük sorununun olduğuna dikkat çekmektedir. Bu noktada Camus bize iki seçenek olduğundan bahsetmektedir. Ya özgürüz, Tanrı gücünden yoksunuz ya da özgür değiliz. Tanrı bütün gücü elinde tutmaktadır. Bu konu

üzerine düşünmek Camus açısından kişinin kendi deneyim alanının dışına çıkmasıdır ve bu durum kişi için bir anlam arz etmez.

Uyumsuz ile yolları kesişmemiş olan insan yarında yaşayan insandır. Uyumsuzla karşılaşmamış insan yarının sınırında yaşayan insandır. Kişi bir sınır olduğunu bilir, hiçbir zaman ulaşamayacağı o sınırı aşmaya çalışır. Ulaşmak istediği o zaman dilimi gelecektir. Gelecek için plan yapar ve kişi özgürlüğü planlarında bulur. İnsanın inandığı özgürlüğü, planlarını bozan ansızın gelecek olan ölümdür.

Camus kafa ve yürek memurlarından bahseder. Onlar bir amaç uğruna bu dünyaya geldiğine inanan, yarının kaygısını duyanlardır. Bir anlam benimsendikçe yaşam denilen şey yaşam olmaktan çıkar ve kendi içerisine kapanır. Uyumsuzla karşılaşan, uyumsuzu göz ardı etmeyen ve onu benimseyen insan için değerler basamağı, seçimler varlığını kaybeder. Uyumsuz insan geleceği kurgulamaz, o yalnızca yaşadığı anın içinde olur.

Tek engelin, tek "kazanamama" nın erken ölüm olduğunu söyleyelim. (Camus, 2020c:75)

Camus insan için sınırlı olan bu evrende yaşanıp yaşanamayacağı üzerinde durmaktadır. Onun için bu sınırlı dünyada yaşamanın yolu insanın, varsayımları hayatından çıkarıp en iyi yaşama değil en fazla yaşama yönelmesidir.

Camus'nün üzerinde durduğu özgürlük Tanrısal özgürlük yerine insanın kendi sınırları içerisindeki özgürlüğüdür. Camus, sınırlı dünyanın içerisinde insanın ne yapabileceğini sorgulamaktadır. Uyumsuz insan, herkesin uykuda olduğu bir anda uykusundan uyanmış olandır. Bir hedefi, bir değeri yoktur.

Camus için uyumsuz insan yarını göz ardı etmeyen ama yarın için çabası olmayandır. Yarın gelecektir, gelecek ise gerçekleşmemiştir. Uyumsuz insan neden yarın için plansızdır? Çünkü bu onun usuna uygun olandır. Uyumsuz insan sınırlandırıldığını bilir; olanı olduğu gibi kabul eder. Yarın için plan yapmak, gelmemiş olan zamanı bugünden aşmaya çalışmaktan başka bir şey değildir.

> İnsanların çok ahlakla kötü davrandıklarını gördüm, dürüstlüğün kurallara gereksinimi olmadığını da her gün görüyorum. Uyumsuz insanın kabul edebileceği bir tek ahlak var; Tanrı'dan ayrılmayan ahlak: buyurucu ahlak. Ne var ki, kendisi bu Tanrı'nın dışında yaşar. (Camus, 2020c:81-82)

Camus'ye göre ahlak, üzerine konuşulabilecek fikir yürütülebilecek bir alan değildir çünkü bu alanda yalnızca doğrulamalar, yanlışlamalar ve dayatmalar vardır. Uyumsuz insan ahlak üzerine tartışmaya girmez. Camus İvan Karamazov'un haykırışını yazar: "Her şeye izin vardır." Aslında bu cümle Camus açısından bir izni teşkil etmez. Sıkıntılıdır bu cümle, bağlayıcıdır çünkü hiçbir seçim bu uyumsuz dünyanın içerisinde kendisini göstermez. Uyumsuz suçu benimsemez ya da benimsetmez.

Bilinçleri birse, postadaki bir memur adayıyla bir fatih eşittir. (Camus, 2020c:83)

Camus'ye göre her deneyim birbirine eşittir. Bilinçli deneyim yararlıdır. Bilinçsiz deneyimin bir yararı yoktur ama bilinçli deneyimle edim olarak birbirine eşittir. Camus'ye göre insanın karşısında sağır ve dilsiz olan bir dünyanın içerisinden; kesin denilebilecek bir örnek çıkmayacağına göre, herhangi bir düşünceyi baz alarak geri kalan her şeyi bu örneğe göre değerlendirmek gülünç olacaktır. Bu dünyanın içerisinden çıkabilecek olan tek gerçek örnek ölümdür.

Uyumsuz insan bu dünyayla sınırlı olduğunu anlar ve sahip olduklarıyla yaşamına devam eder; sahip olduklarından fazlasını istemez çünkü fazlası, aşkın dünya dileğidir. Uyumsuz insan içinde bulunduğu dünyanın dışında başka bir dünya olduğu düşüncesini reddeder.

Uyumsuz insan ahlak kurallarıyla yaşamaz ama bu onu ahlaksız yapmamaktadır. Uyumsuz insan için ahlakta Tanrı gibi insan tarafından üretilmiştir. Suçluluk, ahlaksızlık gibi kavramlardan uzak olduğu için; Camus 'nün uyumsuz insanı günahtan habersiz ve masumdur.

7.1. Sisifos Söyleni'nde Don Juancılık

Camus'nün *Sisifos Söyleni* adlı eserindeki örneği Don Juan her kadını eşit seven, hiçbir kadını, hayatında bir diğerinden daha uzun süre tutmayan birisidir.

> En sonunda "sana aşkı verdim!" diye haykırır içlerinden biri. Don Juan'ın buna gülmesinde şaşılacak bir şey var mı? "En sonunda mı?" der, "Hayır, bir kez daha." Neden çok sevmek için ender olarak sevmek gereksin ki? (Camus, 2020c:85)

Her edim, eşittir uyumsuz insan için. Sevmek de bir edimdir ve Don Juan için bir sevginin bir diğerinden farkı yoktur. Onun için aşk her kadında aynı durmaktadır. Camus Don Juan'ın gerçek aşkı arayan biri gibi gösterilmesini kabul etmez. Don Juan gerçek aşkın olmadığını bilir ve içinde bulunduğu anda yaşar.

Bir başka yaşam, bir başka hayat onun için ayarsızlıktır. Burada ayarsızlıkla kastedilen, nasıl yaşanması gerektiğine dair bir söylem değildir. Don Juan için kendi yaşadığı hayatın dışında benimseyebileceği bir hayat yoktur.

Don Juan bir bilge midir? Bilgelik onun hayatının içerisindedir; bilgelik onun kontrol etmekten uzak yaşamasındadır. O yaşamından memnundur ve onun için olabilecek en kötü şey yaşadığı bu hayatın bitişidir. Umut edenler onu anlayamaz çünkü umut eden gerçek aşkı yaşama, gerçek olana ulaşma düşüncesiyle günlerini beklemekle geçirecek ve yaşamı her açıdan erteleyecektir. Don Juan gerçeği görür; gerçeği gördüğü için bilinçlidir ve bu yüzden uyumsuzdur.

> Evlilik kurallarının bu büyük yıkıcısının -kadın hırsızı, bakire ayartıcısı, ailelerin utancı, koca ve babaların baş belası- altından bir başka kişilik çıkmaktadır: Elinde olmadan cinselliğe bağlı karanlık çılgınlığın pençesine düşen kişi. Çapkının ardında yatan sapkın. Gerçi yasayı bilerek çiğner, ama aynı zamanda yolundan çıkmış bir dağcıyı andıran bir şeyler onu her tür doğanın uzağına atar; onun ölümü, hakaretin ve kovuşturmanın doğaüstü dönüşünün, "doğaya karşı" ya doğru kaçışla rastlaştığı andır. Batı'nın cinselliği yönetmek için sırayla oluşturduğu iki büyük kurallar sistemi vardır: evlilik hukuku ve arzuların düzeni. İşte Don Juan'ın onların ortak sınırında ortaya çıkan varlığı, her ikisini de yerle bir eder. (Foucault, 2017:35)

Don Juan için nitelik değil nicelik önemlidir. O derin bir ahlak ve anlam arayışında değildir. Camus, Don Juan'ı anlatırken niteliği ermişin ahlakına bağlamaktadır. Don

Juan'ın ahlakı ermişin ahlakına terstir. Camus Don Juan'ın resimlere bakmayı bilmediğini söyler. Bunun sebebi Don Juan'ın her kadınla geçirdiği zamanın belirli olmasıdır; her bitişle birlikte beraber geçirilen hayatta tükenmiş olur. Tükenen hayatların ardından resimleri de ortadan kaldırır. Çünkü resimler bitmişliği temsil etmez tam tersi özlemi ve anıları barındırır. Uyumsuz insan resimsizdir. Bir kadından vazgeçişi sevgisinin bitmesinden kaynaklı değildir . Vazgeçişi, başka bir kadını sevdiği içindi.

Kimileri yaşamak için yaratılmıştır, kimileri de sevmek için. (Camus, 2020c:88)

Camus'nün burada anlatmak istediği Don Juan'ın tercih ettiği yoldur. Seçtiği yolun bencil olduğunu söylemektedir ama bencilliğin bu türlüsünde Camus açısından anlaşılmayacak bir şey yoktur. Kimileri bilincin açıklığıyla uyumsuzluğu seçer kimi ise umudu. Fakat beklenilen garantisi olmayan bir umuttur. Oysa Don Juan o umudu kendi yaşamının içerisinde ve sürekli yaşar.

Don Juan gerçek aşk düşüncesiyle diğer insanların tek bir yüze bağlanacağını bilir, bu bağlılığın yoksulluğu getireceğinden de emindir çünkü başlanılan ve bitirilen tek bir hayattır. Tek hayat gökkuşağının tek renk olmasıdır. Don Juan için kurtarıcı, her defasında başka bir hayattır.

> Onun için açık görmek söz konusudur. Bizi bazı varlıklara bağlayan şeye aşk dememiz, kitapların ve söylencelerin kafamıza soktuğu ortak bir görüşe dayanmamızdandır ancak. (Camus, 2020c:89)

Camus, Don Juan'ın yaşlanmaya da hayatı boyunca karşılaşacaklarına da hazırlıklı olduğunu söylemektedir. Karşılaşacaklarını kendisinden gizlemeye çalışmadığı ölçüde bilinci açıktır. O, kendisine verilen yakıştırmaları umursamaz, bu umursamazlık kabul ediş değildir. Onun hayatında acı da mutluluk da bir aradadır. Yazgısı ona verilmiş olandır; verilmiş olandan dolayı yargılanacağına inanmaz. Cezayı da ödül gibi bulur; bu yüzden bir ermişle kıyaslanması gülünç olacaktır. Ermiş, cezayı da hayatın bir parçası olarak kabul etmez; onun için sadece iyi olanın kendisi olmalıdır. Ancak insana uyumsuz olan bu dünyada yalnızca iyiye denk geleceği ve ödüllerle yüceltileceği düşüncesi saçmalığın kendisidir. Camus Don Juan'ın eylemlerinden çok, bakış açısına dikkat çekmektedir. Don Juan için yaşadığı anın

ötesinde hiçbir an yoktur ve hayatın anlamsızlığını kabul ettiği için absürdün kendisidir.

7.2. Sisifos Söyleni'nde Oyun

Oyuncu, Camus'nün *Sisifos Söyleni* eserinde ele aldığı uyumsuz yaşamın örneğidir. (Camus, 2020:95) Oyuncunun oynadığı karakterin hayatı kısadır ve bu kısa hayatları oyuncu kendi kısa hayatının içerisine sıkıştırmaktadır. Oyuncunun şöhreti sadece oyunu gerçekleştirdiği an için vardır. Oyuncu için tek bir ölüm yoktur; ölüm muhakkak tektir ama oyuncu için her sahne yeni bir ölüm demektir. Bu durum oyuncunun Don Juan gibi niceliğe verdiği önemi gösterir.

Camus kilise ve tiyatro arasındaki iletişim durumuna dikkat çekmektedir. Kilise oyuncunun çabasına karşı çıkmıştır çünkü kilise için kişi tek bir hayatı yaşamalı ve kendini gelecek yaşama hazırlamalıdır. Kilise için ölümsüzlük bir oyuna dönüştürülemez; bu onu gülünç ve önemsiz yapmaktadır. Uyumsuz insan hiçbir şeyin sonsuz olmadığının bilincindedir; yaptığı edimlerin sonucunun olmayacağının farkındadır.

> Oyuncu yalnız oynayacağı rolü okumakla, canlandırmakla kalmaz; o rolü yaşar. Bu yaşam o rolle hayata tekrar başlayıp o rolle ölmek demektir. Camus bu noktada oyuncunun zamanına dikkat çekmektedir. Oyuncu, geçici olanın alanına egemendir. (Camus, 2020:93-94)

Uyumsuz insan oyuncuyla birebir örtüşmektedir. Oyuncu da uyumsuz insan gibi bir rolün içerisinde olduğunu bilir ve yapması gerekeni, seçtiği yolu benimser. İkisi de içinde bulundukları dünyanın gerçek olmadığının farkındadır. Uyumsuz insanın ve oyuncunun ortak noktası niceliğe verdikleri önemden gelmektedir. Farklı yaşamlara kısa bir zamanın içerisinde, gerektiği kadar sevgi, gerektiği kadar değer vererek hayatlarına devam ederler.

7.3. Sisifos Söyleni'nde Fetih

Camus okuyucuya dolaylı olarak iki ayrı dünya iki ayrı zaman hissettirmektedir. Bahsettiği somut dünyada insan yalnızca şimdiki zamandadır; diğer, soyut dünyada ise insanın kendisini dünyaya çok fazla kaptırmadan, en derin bağını Tanrı'yla

kurduğu bir dünya sezdirilmektedir. Camus'nün uyumsuz insanı soyut dünya ile bağlantısızdır.

> Fatihler, eylemin gerçekte yararsız olduğunu bilirler. Bir tek eylem vardır yararlı olan: insanı ve yeryüzünü yeni baştan düzeltecek eylem. İnsanları hiçbir zaman yeni baştan düzeltemeyeceğim. Ama "öyleymiş gibi" yapmak gerek. (Camus, 2020c:103)

Camus için fatih sadece yaşadığı dünyadadır. Onun insan doğasını değiştirmek gibi bir amacı yoktur. O, aşkınlığın imkansızlığının farkındadır. Fatihlerin aşmak olarak bahsettikleri şey; yalnızca kendi kendilerini aşmaktır. Fatihler sonunda ölümün geleceğinin bilincindedir ve geleceğe dair bir umut taşımaz.

Bu prenslerin ülkesiz oldukları doğrudur. Ama ötekiler karşısında tüm krallıkların aldatıcı olduğunu bilmek gibi bir üstünlükleri vardır. (Camus, 2020c:107)

Uyumsuz insan umut etmemesi gerektiğini bilir. En iyi olma gibi bir çabası yoktur; o düşüncelerinde ve yaşadığı hayatın içerisinde tutarlı olmayı önemser. Uyumsuz yargılanmaz çünkü o bu dünyaya geldiği andan ölene dek masumdur.

8. UYUMSUZ YARATIM

8.1. *Sisifos Söyleni*'nde Felsefe ve Roman

Yaratım önemlidir çünkü evrenin gizemini betimler. Yaratım bilinci uyanık kılar. Sanatçı dünyaya başkaldırısını yaratımıyla gerçekleştirir. Dünya ve insan arasındaki uyumsuzluk, sanatçıyı yaratımın kendisine götürür. Sanatçı özlem duyduğu bir alanı betimlerken hem yaratımını gerçekleştirir hem de sınırlarını belirler. Her yaratım niceliğin göstergesidir. Yaratım tinsel varlığı yok etmeye çalışmak yerine onu gösterir. Yaratım bir probleme çıkış yolu değildir; hayatın kendisi gibi yalnızca bir oyundur.

8.2. *Sisifos Söyleni*'nde Kirilov

Camus Dostoyevski'nin kahramanlarının; yaşamın anlamına olan yaklaşımını incelemiştir. Sorunun kendisi Dostoyevski'nin eserlerinde net bir şekilde ortaya atılır ve çözüm Dostoyevski'nin uyumsuz akıl yürütmesiyle devam etmektedir. O, karakterlerin düşüncelerinin, yaklaşımlarının hayatlarını nasıl etkilediği üzerinde durur. Ona göre ya bir Tanrı vardır ya da hayat Tanrısızdır. Tanrısızlık beraberinde kaygıyı getirir; bu da yalnızca bir düşünceden daha fazlasıdır.

> Bir Yazarın Günlüğü'nde kendisinin mantıksal intihar diye adlandırdığı şey çeker onu. Gerçekten de Aralık 1876 tarihli bölümünde "mantıksal intihar" uslamlamasını tasarlar. (Camus, 2020c:121)

Kirilov hayatına devam etmek için Tanrı'nın varlığını istemektedir; fakat bir Tanrının olamayacağına dair inancı, Tanrı'nın varlığından daha ağır basmaktadır. Kirilov'un kendisini öldürme sebebi özgürlüğünü kazanmak içindir. Camus'ye göre bir düşünce uğruna gerçekleştirilen bu ölüm Krilov'un Tanrı olma isteğinden kaynaklanmaktadır.

> Tanrı'nın gerekli olduğunu, var olması gerektiğini sezer. Ama var olmadığını ve var olmayacağını bilir. "Bunun kendimizi öldürmemiz için yeterli bir neden olduğunu nasıl anlamıyorsun?" diye haykırır. (Camus, 2020c:122)

Camus'ye göre Krilov için uyumsuzluk tam anlamıyla bu noktada başlamaktadır. Kirilov'un gerçekleştirdiği intihar bir başkaldırı intiharıdır. Kirilov Tanrı'nın olmadığı

yerde Tanrı olmak ister. Eğer Kirilov Tanrı olursa, özgür olacaktır ama eğer Tanrı varsa bu sefer bir özgürlükten bahsetmek mümkün gözükmeyecektir.

Kirilov'un intiharını gerçekleştirmesi Tanrı'ya değil kendisine hizmet ettiğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kirilov, insanlara özgürlüğün kendi elinde olduğunu göstermek istemektedir. İnsanlar onlara verilen özgürlüğü almak istemez çünkü onlar için özgürlük Tanrı'ya olan bağlılıkta saklıdır.

> Öte yandan, son romanın son sayfalarında, Tanrı'yla o büyük savaşın sonunda, çocuklar Alyoşa'ya sorarlar: "Koromozov, dinin söylediği doğru mu, ölüler arasında dirilecek miyiz?" ve Alyoş'a yanıt verir: "Elbette, yeniden göreceğiz birbirimizi, tüm bu olup bitenleri birbirimize sevinçle anlatacağız. (Camus, 2020c:126)

Dostoyevski kahramanlarını her ne kadar uyumsuzun içerisinde sorgularsa sorgulasın, sonunda Tanrı'ya ulaşır. Tanrısız hayat Krilov'u öldürür; bu yüzden Dostoyevski insanın inanmaya olan mecburiyetini resmeder. O insanın doğasını Tanrı'da bulur. Bunun sebebi insanı yaşatanın Tanrı düşüncesi olmasıdır. Kirilov'un ölümü veya Alyoşa'nın Tanrı'sızlık yolunu kapatması ne insanın dünya karşısındaki uyumsuzluğunu ne de insanın içinde bulunduğu anlam arayışını değiştirmeyecektir.

Böylece Kirilov'un tabancası Rusya'da bir yerde patlamış, ama insanlar kör umutlarını sürdürmüşlerdir. İnsanlar "bunu" anlamamıştır. (Camus, 2020c:127)

Düşünceler, değerler, inanışlar geçmişten günümüze nasıl küçük veya büyük çapta değişip, dönüştüyse; aynı dönüşüm insan olduğu sürece devam edecektir. Bu nedenle, tamamen yok olması olanaksız gözükmektedir. Uyumsuz insanın bilincinde gerçekleştirdiği hakimiyeti etrafındaki insanlar için istemek imkânsız olacaktır.

8.3 *Sisifos Söyleni*'nde Yarınsız Yaratım

Camus için dünya nasıl ki zıtlıkların şöleniyle doluysa aynı şey sanatçının yaratımı için de geçerlidir. Yapıt devamında gelen yapıtlarla birleşir. Camus'ye göre yaratımı bitiren; kişinin her şeyi tamamladığı düşüncesi değil, yaratımı yapanın ölümüdür. Yapıtın hem yıkımını hem yükselişini görmek uyumsuz yaratıcının yürüyeceği yollardan birisidir.

Camus'nün "Savlı" dediği romanlar vardır; bunlar buyruk ağlarından ibarettir. Nitekim Camus, savlar ne kadar kanıtlanırsa kanıtlansın ortaya çıkan yapıtı nefret verici görmektedir çünkü bu yapıtlar gerçeğin başkalaştırıldığı yapıtlardır.

Bu yaratıcılar aşağılık filozoflardır. (Camus, 2020c:132)

Camus'nün önemine dikkat çektiği yaratıcılar ise aşkın olana uğramayan; başkaldırmaya set çekmeyen yaratıcılardır. Bu yaratıcıların bir kanıtları olsa dahi yön verme çabaları yoktur. Yaratıcı yaratımlar Camus'ye göre çeşitlidir. Onlar bir ağacın dalları olmaktan uzak; kendi içlerinde tek tek ağaçlardan ibarettir. Camus'ye göre yaratım, us ve tutkunun karışımıdır. Akıl ve duygu bir terazidir, birbirini dengeler. Uyumsuz insan, kendisini bu dengenin üzerinde inşa eder böylece yazgı bir nehir gibi akacağı yönü bulur.

> Geriye kalan şey, tek çıkış yolu ölüm olan bir yazgıdır. Ölümün bu tek kaçınılmazlığı dışında, sevinç ya da mutluluk, her şey özgürlüktür. Tek efendisi insan olan bir dünyadır, sürer gider. (Camus, 2020c:133)

Camus'ye göre uyumsuz yaratıcının yapması gereken son edim tüketmek olmalıdır. Yaratıcı alanını aşkın olanla örmeden, başka dünya umuduyla yaşamadan; özgürlükle, başkaldırıyla, tutkuyla yaratmalıdır.

9. SİSİFOS SÖYLENİ

Sisifos, Homeros'a göre ölümlülerin en akıllısıdır. Sisifos aklından ziyade aldığı ceza ve bu cezaya bakışıyla Camus 'nün uyumsuz karakteridir. Anlatılana göre Zeus Asopos'un ölümlü kızını kaçırmıştır. Sisifos bu kaçırılmaya şahit olur. Sisifos Asopos'un Korinthos Kalesi'ne su vermesi karşılığında kızı Aigina'yı kimin kaçırdığını söyleyeceğini teklif eder. Sisifos böylece Tanrı korkusunu geri plana atmış ve dünyadaki ihtiyaçlarını ön plana çıkarmıştır. Zeus Sisifos'un bu ihaneti karşısında çok öfkelenir ve ölüm Tanrısı Thanatos'u, Sisifos'un canını almak için gönderir.

Homeros, Sisifos'un ölümü zincire vurduğunu da anlatmaktadır. Ölüm zincire vurulduğunda hiç kimse ölmez; yeraltı Tanrı'sı Hades bu durumu kabul edemez ve savaş Tanrı'sı ölümü Sisifos'un elinden kurtarır. Ölüm serbest kaldığında Sisifos'un peşine düşer. Sisifos karısına, öldüğü zaman ona hiçbir cenaze töreni yapmamasını söyler. Sisifos, Hades'e döndüğünde karısının, ona cenaze töreni yapmadığını öne sürerek onu cezalandırmak için dünyaya dönmek ister ve Hades'ten izin alır. Sisifos dünyaya döndüğünde bir daha Hades'in karanlık ülkesine dönmek istemez. Sisifos uzun zaman ölümden kaçar fakat sonunda Tanrıların emriyle Hermes onu ruhlar ülkesine geri götürür (Homeros, *İlyada*, VI. 152 sonrası).

Sisifos Camus'nün gözünde dünyaya olan bağlılığı, ölüme olan nefretiyle uyumsuz insandır. Tanrıların Sisifos'a verdiği ceza bir kayayı hiç durmadan bir dağın tepeye çıkarması ve her çıkarışında kayanın tekrar bulunduğu yerden aşağı yuvarlanmasıdır. (Homeros, *Odysseia*, XI. 593 sonrası) Tanrıların gözünde bu ceza insanı sonsuz bir umutsuzluğa sürükleyecektir.

Böylesine taşlarla baş başa didinen bir yüz, taşın kendisidir şimdiden. (Camus, 2020c:138-139)

Camus'ye göre Sisifos'un bilinci kendisinden uzaklaşan taşa bakarken açıktır. İşte o an Sisifos her şeyden daha güçlüdür. İçinde bulunduğu durumun uyumsuzluğunun bilincinde olduğu için güçlüdür. Camus Sisifos'un içinde bulunduğu durum ne kadar sabit ve umutsuz gözükürse gözüksün; bunu sevinçle karşılayabileceğini belirtir.

Mutluluk ve uyumsuz aynı yeryüzünün iki oğlu. Birbirinden ayrılamazlar. (Camus, 2020c:140)

Camus'ye göre uyumsuzluk ile mutluluk birbiriyle bağlantılıdır; bu bağlantı uyumsuzdan ne çıkardığımıza bağlıdır. Sisifos'un dağın tepesinden aşağı doğru yuvarlanan kayaya bakarken gördüğü şey kaderinin kendisine ait olduğudur. O, kaderini bütün uyumsuz yanlarına rağmen evetlemektedir.

> Camus'ye göre Sisifos hem saçma hem trajik bir kahramandır. Saçma' dır çünkü içgüdüsel olarak mutlu olmak ister, hayatının sınırsız olarak sürmesini özler, başka insanlarla ve dünyayla ilişki kurmaya çalışır fakat tüm bu isteklerinin gerçekleşmediğini görür. Sisifos her yönüyle saçma insandır. Sisifos'u farklı kılan içinde bulunduğu saçma durumun farkında olmasıdır. (Yaman, 2017:367)

Sisifos'un mücadelesinin sonuçsuzluğunu bilmesi, uyumsuz insanın hayatı içerisinde yaşadığı durumun benzeridir. Buradaki tek fark hikayelerin kurgusudur. Sisifos'un yuvarlanan kayaya bakışı; uyumsuz insanın içinde bulunduğu dünyaya bakışından farksızdır. Camus'ye göre insanı, gerçeklerden uzaklaştıracak olan her zaman daha iyiyi isteme çabası ve umut ederek yaşamasıdır.

> Sisifos'un kayası da Prometheus'un kayasına benzemektedir. Sisifos, tepeye çıkarmakta olduğu kayanın ağırlığından ve sertliğinden daha güçlü ve daha dirayetlidir. Tanrılar tarafından cezalandırılması onun Tanrısız olmasındaki ilk yoludur. (Çomaklı, 2019:62)

Sisifos kaderinin farkına vardığında ve kaderini kabul ettiğinde trajiktir. Trajik olma sebebi bilinçli olduğu içindir. Sisifos kaderini kabul ettiği zaman; artık kaderinin sahibi kendisidir. Kaderini kabul etmesi onun yaşamına onay verdiğinin göstergesidir. Sisifos uyumsuzdur. Tanrıları küçümsemesiyle, yaşama olan bağlılığıyla ve yaşamını kabul edişiyle uyumsuzdur.

> Camus'ye göre Sisifos'un durumu, yeryüzündeki insanların durumudur. Ama asıl önemli olan bu durumun bilincinde olmaktır. Durumu trajik kılan da bu bilince sahip olmaktır. (Gündoğan, 2011:149)

Sisifos'u hayal etmeye çalıştığımızda gözümüzün önüne gelecek olan yorgun bir yüz, tükenmemek için her seferinde yeni baştan direnen bir beden olacaktır. Onu şöyle düşünmeli; yorgunluğunu dağın başında bırakır ve tepeden aşağı inmeye başladığında gözleri keskin; kaya yüzünden eğdiği omuzları diktir.

Tekrar yorulacağını, içinde bulunduğu durumun hiçbir sonuca varmadan sonsuza dek süreceğini bilir. Bilmektir onu yücelten; yalnızca bilmektir.

10. UYUMSUZUN ROMANLARI

10.1. *Yabancı*

Kitabın ilk cümlesinde gözümüze çarpan Meursault'un annesinin ölümüne karşı kayıtsızlığıdır. (Camus, 2015:11) Annesinin hangi gün öldüğü dışında o an için ilgilendiği bir durum yoktur. Baktığımız zaman onun hiçbir duygu belirtisi göstermemesi, nasıl bir ruh hali içerisinde olduğunu sınıflandırmamızda bize zorluk çıkarmaktadır. O Camus'nün uyumsuz insanıdır.

Meursault annesinin cenazesi için bakımevine gittiğinde, bakımevi müdürü Meursault'a annesinin orada kaldığı sürece arkadaşlar edindiğinden söz eder. Müdür, annesinin orada kaldığı süre boyunca canının sıkılmadığını ifade etmiştir. Bu kısımda Meursault'un bir süre sonra annesine yaptığı ziyaretleri kesişini anlatmasına tanık oluruz. Ziyaretleri kesmesinin sebebini ise Pazar günlerinin ziyan olmasına, ziyaret edeceği bakımevinin uzak olmasına bağlamaktadır.

Meursault'un yaşadığı bir sevgisizlik durumu değildir. Sözleri arasında her şeyi alışkanlıklara bağladığını görürüz. Her satırda Meursault'tan okuyucu, ufak bir üzüntü göstermesini bekler. Bu beklentinin sebebi ölüm karşısında alışılan durumun dışına çıkmış olmasından kaynaklanır. Meursault'ta bir üzüntü veya gözyaşı gözlemlenmez. O gözyaşı yerine cenaze için arkadaşından ödünç aldığı siyah kravatla, otobüse gecikmemek için acele etmesiyle dikkat çeker.

> O sırada, kapı görevlisi de peşim sıra içeriye girdi. Koşmuş olmalıydı. Biraz kekeleyerek, "Tabutu kapadık, ama vidaları çıkarayım da annenizi görün," dedi. Tabuta yaklaşıyordu ki, onu durdurdum. "Görmek istemiyor musunuz?" diye sordu. "Hayır," dedim. Durdu, bende huzursuz oldum çünkü böyle bir şey söylemenin hiç doğru olmadığını anlıyordum. Az sonra yüzüme baktı, "Neden?" diye sordu bana, ama sesinde sitemli bir ifade yoktu, sırf sebebini öğrenmek istiyor gibiydi. Ben, "Bilmem," dedim. O zaman beyaz bıyığını burdu, yüzüme bakmadan, "Anlıyorum," dedi. (Camus, 2015ı:14)

Meursault'un çevresindeki insanlara verdiği cevaplar kitap boyunca kısa ve nettir. Fakat bu durum etrafındaki insanlar için yeterli gözükmez. Kişinin neye, ne zaman üzülmesi gerektiği, hangi durumda mutlu olması gerektiği; kişinin kendisi dışında belirlenmiştir.

Meursault'a baktığımızda onu bizden uzaklaştıran durum; bize yabancı olmasıdır oysa Meursault sadece bize değil kendisine de yabancıdır. Bu noktada Meursault'u yargılamak; her insanın parmak izinin farklı olduğunu unutmak anlamına gelir. Bu iz sadece parmaklarımızda değildir; hayatımızın kendisindedir.

Meursault hayatla bağlantısız değildir tam tersi Meursault'un bize gösterdiği şey insanların sadece susmayan dudakları değil; yargılayan bakışları, ses tonları, dayatmaları ve insanların başka insanlar için kurdukları zihin hapishanelerdir.

> Paris'te ölüler üç, bazen dört gün gömülmeden durur. Burada ise vakit yoktur, insan daha ölüm düşüncesine alışmadan cenaze arabasının peşine takılmak zorunda kalır," demişti. (Camus, 2015ı:15)

Camus'ye göre evren her koşulda kayıtsızlık barındırır. Meursault'un kayıtsızlığı dünyanın kayıtsızlığıdır. Dünyanın kayıtsızlığı insanların düzeninden bağlantısızdır; bu yüzden sadece görünüşü değil, ulaşamadığımız özü de yabancıdır.

Meursault ölümü, varoluşunun bir parçası olarak gördüğü için annesinin ölümü sonrasında da hayata uyum sağlamakta da sıkıntı çekmemektedir. Dünyanın fiziksel yanına onu çeken şey; yaşadığı anın ona verdiği haz ve içinde olduğu dünyanın değişmez yanıdır. Sevgilisi Marie ile olan fiziksel yakınlığını bir macera, bir aşk yerine; varoluşun bir parçası gibi kayıtsız anlatmıştır.

> Öğretilmiş ahlaki değer ve davranışı değil içinden gelen eylemi ortaya koyar Meursault. Elbette tümüyle ilgisiz değildir annesinin ölümüne. Soyut duygulardan çok yaşananların somut gerçekliğiyle ilgilenir. (Gülsün, 2019:121)

Kitap boyunca Meursault diğer insanlardan farklı olarak etrafını izler. Meursault burada; karınca yuvasını izleyen birine benzetilebilir. Meursault'un gözlemciliğindeki

kayıtsızlık; düşünceleriyle birlikte hayatına da yansımaktadır. Meursault'un varoluşa bakışını özetleyen diğer bir nokta insanlara baktığında ayrıntılara takılmamasıdır.

Odam mahallenin ana caddesine bakıyor. Öğleden sonra hoştu. Bununla beraber gelip geçenler pek azdı ve acele ediyorlardı. (Camus, 2015ı:26)

Meursault, komşusu Salamon'u köpeğine olan davranışının yanlışlığı veya doğruluğuyla değil; köpeğini dışarı çıkardığı saatlerde sebepsiz yere yaşadığı öfkesiyle resmeder. Arkadaşı Raymond'un metresine olan olumsuz davranışına engel olmaz fakat Raymond'dan insan olarak ayrılır. Raymond'un içindeki şiddet eğilimi, Salamon'daki nefret, insanların ölüm karşısında duyduğu üzüntü bu dünyaya ait değildir; yalnızca insana aittir.

Biraz sonra onu sevip sevmediğimi sordu. Ona bu sorunun manasız olduğunu söyledim, galiba hayır diye ekledim. (Camus, 2015ı:38)

Bazı aidiyetler vardır gereksizdir, alışkanlıktır Meursault'un gözünde. Meursault cevaplarını kişiye göre veya topluma göre vermez; onun cevapları kayıtsızlıktan ziyade nettir. Meursault'un bilinci açıktır. Çevresindeki insanların ona atfettiği bilinçsizlik, plansız oluşudur. Sadece ona verileni kabul eder; dünyaya ve kişilere bir müdahalesi yoktur.

> Sanki gökyüzü boydan boya yarılmış da ateş yağdırıyor gibi geldi. Bütün benliğim gerildi, tabancamın üzerindeki elim kasıldı. Tetik oynadı, kabzanın cilalı yüzü elime değdi. İşte her şey o an, o hem sağır edici gürültünün içinde başladı. Teri de güneşi de silkeledim. (Camus, 2015ı:58)

Meursault'un bir cinayet işlediğini okuduğumuzda sarsılırız çünkü durum gözümüze absürt gözükmektedir. Meursault kumsalda bir Arap'ı öldürmüştür. Cinayetin sebebi sorulduğunda Meursault buna güneşin sebep olduğunu söyleyecektir. Burada Camus'nün vurgulamak istediği mantık dışı bir mekanizmanın içerisinde, insanın düzen arayışıdır. Güneşin; bir cinayete sebep olabileceği düşüncesi, insanın dünyadaki anlam arayışının kendisidir.

Camus dikkatleri Meursault'un fiziksel ihtiyaçlarına nasıl yöneldiğine dikkat çeker. Meursault hapishanede avukatının, annesinin cenazesiyle ilgili sorular sormasının üzerine, annesinin ölümünün pek farkında olmadığını çünkü çok yorgun olduğunu söyler. Burada bahsedilen kör bir fiziki ihtiyaç değildir. Meursault kendisini ve etrafını sorgulamayı bırakmış, insanların düşüncelerinden kendisini soyutlamıştır.

Eğer, adam öldürmekle suçlanıp da annesinin cenazesinde ağlamadığı için idam edilirse, ne çıkardı bundan. (Camus, 2015ı:109)

Meursault'un yaşadığı yabancılaşmanın gözünden etrafına baktığımız zaman; annesinin cenazesinde üzülüp üzülmediğinin sorulması, gerçekleştirdiği cinayetle alakasız gözükmektedir. Meursault annesinin cenazesinde kahve ve sigara içmiştir; diğerleri için bunu yapan insan kaçınılmaz şekilde katildir.

Elindeki haçı neredeyse başımın üstünde sallayıp duruyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun muhakemesini pek kavrayamamıştım. (Camus, 2015ı:65)

Yargıcın Meursault'a haç çıkarıp af dilemesini istemesi onu inancın içine dahil etme çabasıdır. Meursault'un Tanrı'ya olan kayıtsızlığı yargıç için rahatsız edicidir. Meursault ise yargıcın bu durumunu sadece rahatsız edici değil gülünç bulmaktadır çünkü cinayeti işlediğini kabul etmektedir. Buna rağmen inanmadığı Tanrı'dan af dilemek ona saçma gözükmektedir.

[S]özümü kesti, karşımda dimdik durarak ve beni yüreklendirerek, Tanrı'ya inanıp inanmadığımı sordu. Hayır, dedim. Hoşnutsuzluk içinde yerine oturdu. (Camus, 2015:66)

Mahkeme günü Meursault annesinin cenazesinde gözyaşı dökmemekle, sigara içmekle, uyumakla yargılanır. Hapishaneler sadece bir insanın etrafını örten duvarlar değildir; hapishane düşünce sisteminin kendisidir. Meursault işlediği cinayetin, içinde bulunduğu durumun sadece farkında olmamakla kalmaz, bu durumu önemsemez.

> Yani, bu davanın benim dışımda görülür gibi bir hali vardı. Her şey, ben karşılaştırmaksızın olup bitiyordu. Kaderim bana fikir sorulmadan belirleniyordu. (Camus, 2015ı:90)

Meursault uyumsuz olduğu için mahkeme tarafından kötü olarak tanıtılır. Kötü olan ise, mahkemenin gözünde bu dünyaya ait olmamalıdır çünkü onlar ilk günlerinden bu zamana dek dünya hep onlara aitmiş gibi yaşamışlardır.

> Sözün kısası, bundan daha açık bir şey yoktu. Şimdi ya da yirmi yıl sonra olsun, ölecek olan hep bendim. O anda yapmakta olduğum muhakemede beni bir parça rahatsız eden şey, yirmi yıl daha yaşamak düşüncesinin içimde yarattığı o korkunç hamleydi. (Camus, 2015ı:103)

Camus bize Meursault aracılığıyla umut etmenin sancısını bildirir. Meursault'un yapması gereken tek şey; umut karşısında duyduğu sevinci dindirmesi gerektiğidir. Kabul etmesi gereken tek şey ölümün kaçınılmaz oluşudur. Umut bu noktada uyumsuz insanın dengesini bozacaktır. Meursault koşullar ve şartlar ne kadar farklı olursa olsun ölümün geleceğini bilmektedir. Bu durum kitabın başlarında hastabakıcının Meursault'a söyledikleriyle örtüşmektedir.

İnsan yavaş yürürse güneş çarpma tehlikesi var. Hızlı yürürse kan ter içinde kalır. (Camus, 2015ı:23)

Meursault durum ne olursa olsun umutsuz değildir, o yalnızca kayıtsızdır. İnfazından önce görüşme isteğini reddettiği papaza sinirlenir çünkü istemediği halde papaz yanı başındadır. Kitap boyunca Meursault'taki tek duygu ifadesi papaza bağırmasıdır. Soyutlanmıştır. Meursault o kadar soyutlanmıştır ki kendi içerisinde en ufak bir umut kırıntısı barındırmak istemez. Duaya ayıracağı zaman onun kendi gerçekliğiyle yaşayacağı zamandan çalmaktadır. Bu Meursault'un kusursuz bir başkaldırısıdır. Meursault ne kadar ölüm cezasına çarptırılsa çarptırılsın ölecek olan kendisi değildir; onu ölüm cezasına çarptıranlar kendi hapishanelerinde çoktan ölmüşlerdir.

10.2 *Dava*

Biri Josef K.'ya iftira atmış olmalıydı, çünkü kötü bir şey yapmadığı halde bir sabah tutuklandı. (Kafka, 2018:1)

Camus'ye göre Kafka ayrıntılarla okunacak bir yazar değildir; okur onu her okuyuşunda farklı anlamlar bulacaktır. Kafka'nın yapıtları sembollerle örülüdür. Dava adlı romanında Joseph K. Sanıktır. Ortada Joseph K.'nın tutuklanmasını gerektirecek

hiçbir şey gözükmez. Joseph olmayan suçu için savaşmaya başlar. Masumiyetini kanıtlamasını beklerken ön plana çıkan bir suçu olduğunu kabul etmesidir. En başta neden tutuklandığını merak etse bile daha sonra bir suçu olduğunu kabul eder. Ortada olan bu anlamsız durum K.'nın etrafındaki insanlar için normal gözükür. Genel olarak K.'nın içinde bulunduğu durum çaresizliktir.

Yabancıdır K. Uyumsuzdur. Onun uyumsuz ruhu hiçbir zaman uyumlu olmayan bir dünyaya monte edilmeye çalışılır. Uyumsuzluk Joseph'in bazı anlarında kendisini gösterir; aslında bir anlamı olmayan bütün bir sistemin anlamsızlığını haykırmak ister. Bir yandan çarkları durdurmaya çalışırken; son anda kendisini teslim edişine tanık oluruz. K.'yı yargılayan toplumdur. Toplum K.'nın olduğu dünyanın içinde başka bir dünyadır. Öyle ki K, bunu ressamla yaptığı sohbetinde fark eder:

> Ressam ise sandalyesine oturdu yeniden ve yarı şaka yarı açıklama anlamında şunları dedi: "Aslında her şey mahkemeye ait." (Kafka, 2018:143)

Joseph yapabileceği tek şeyin sakinlik olacağını kabul etse bile ortama egemen olan atmosfer korkudur. Yine de bazen sistemi değiştirme cesareti bazen kendisini iyi hissetmeme durumuyla kitap sonuna kadar K.'nın duygu durumundaki değişiklikleri görürüz. Değişmeyen tek şey gerçek olmadığını bilerek kabul ettiği, olmayan suçudur. Olmaması gereken bir düzen vardır; burada savunulan düzensizlik isteği değildir. Buradaki itiraz insanların inandığı, olduğunu düşündüğü düşüncelere itirazdır.

Ne kadar umutsuz olursa olsun K.'nın gözleri infazından önce bir evin penceresiyle karşılaşır. K. Birisini görür pencerede uzakta, tek mi yoksa birden fazla kişi mi diye anlamaya çalışır. Bunun bir yardım olup olmayacağını düşünür. K.'nın yaşadığı bu durum; bir insanın uyumsuzda olsa, hayatı boyunca varlığını arada bir belli eden ölene kadar yanında taşıdığı umut kırıntılarından başka bir şey değildir.

K.'nın infazından önce kurtulmak için çabalamadığını görürüz. Kafka K.'nın infazında yere oturtuluş şeklinin inandırıcılıktan uzak ve zorlama olduğunu söylemektedir. O uzaklık uyumsuz insanın kendisidir. Kurtulmak için yalvarmaz ve korku, gözyaşı gibi duygu durumlarına şahit olmayız fakat o durumda içinde bulunduğu sistemin kendisini bize şu sözlerle anlatacaktır:

> K. Kapanmakta olan gözleriyle, yüzüne iyice yanaşmış iki adamın adeta yanak yanağa dayandığını ve ölümünü izlediklerini gördü. "Bir köpek gibi!" dedi, sanki utanç kendisinden sonra yaşamaya devam edecekti. (Kafka, 2018:216)

K. hepimiz insanız farkımız yok derken sistemi; insan nasıl suçlu olabilir derken mantığa uyumsuz olan dünyaya dikkat çekmektedir.

10.3 *Dönüşüm*

Gregor Samsa bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir örümceğe dönüşmüş olarak buldu. (Kafka, 2020:19)

Kitabın ilk cümlesi Gregor'un dönüşümüdür. Bu dönüşüm onu ilk anlarda şaşırtsa da çok fazla etkilemez. Gregor için absürt olmayan bu dünya okuyucu için absürt gözükür. Gregor'un dönüşümünün ardından onun insanlarla olan bağı göze çarpmaktadır. Gregor bir böceğe dönüşmüştür. Yataktan kalkmaya çalışırken; diğer yandan da geç kaldığı için kaybetme ihtimali olduğu işini düşünür. Bu kısımda dönüşümü yerine ön planda tuttuğu şey hayatının mekanikleşmiş kısmıdır. Zaman Gregor'un kendisi için değildir; Gregor kendi zamanını diğer insanlar için tüketir.

> "Aman Tanrım," diye düşündü, "ne kadar da yorucu bir uğraş seçmişim meğer! Günlerim hep yolculuk etmekle geçiyor. İşin bu yanı, mağazadaki asıl masa başı işine oranla çok daha yıpratıcı, üstelik yolculuğun benim için bir de aktarma trenlerin peşinden koşmak, düzensiz ve kötü yemeklere yargılı olmak, insanlarla sürekli değişen, asla süreklilik kazanmayan, hep içtenlikten uzak ilişkiler kurmak zorunluluğu gibi sıkıntıları da var. (Kafka, 2020:20)

Aile üyeleri Gregor'u ne kadar dönüşürse dönüşsün insan yanıyla kabul etmek ister. Kız kardeşi Grate odasının önüne süt bırakır; bu Gregor'un dönüşmeden önce süt içmeyi sevmesinden ziyade Grate'in onu hala insan olarak kabul etmesinden kaynaklanır.

Bir süre sonra Grate, Gregor'un duvarlarda, tavanda gezinmeyi sevdiğini fark eder ve Gregor'un odasından, onun rahat gezmesi için eşyalarını çıkarmaya karar verir. Bu

noktada Gregor'un annesinin itirazı Gregor'un tekrar dönüşüp, odayı olduğu gibi görmek isteyeceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu arada Gregor'un babasının davranışları ise sanki Gregor daha öncesinde de böcekmiş gibi devam eder. Babasının davranışları sert ve sevgiden uzaktır.

Gregor'un eşyalarını annesi ve kız kardeşi odasının dışına taşırken; Gregor eşya taşıma işine son vermek ister ve odasındaki tablonun çıkartılmasına engel olmak için; odada saklandığı yerden çıkarak tablonun üzerinde durmaya başlar. Gregor düşüncelerini bedeniyle, hareketleriyle etrafındakilere yansıtmaya çalışsa da ailesinin onunla bağlantı kuramayacağına inanmıştır. Sadece ailesiyle iletişim kurmaya çalışmaz; bedenine uyum sağlamaya da çalışır. Kitap boyunca Gregor ile en çok iletişimde olan kardeşi Grate'dir fakat bir süre sonra Grate de Gregor'u görmeye katlanamaz.

> Buradan gitmeli," diye bağırdı kız kardeş, "tek çare bu, baba. Ama onun Gregor olduğu düşüncesini kafandan atman gerek. Bizim asıl felaketimiz, bunca zaman bu düşünceye inanmış olmamız. Fakat o nasıl Gregor olabilir ki? Gregor olsaydı eğer, insanların böyle bir hayvanla birlikte yaşamalarının olanaksızlığını çoktan anlar ve kendiliğinden çıkar giderdi. (Kafka, 2020:77)

Gregor'un kardeşiyle olan iletişimi de bu şekilde sona erer. Gregor onlarla iletişim kurabileceğine inansa bile aile bu iletişimin olma ihtimalinin olmadığına inanır. Gregor'un ailesinin onu anlamadığını kabul etmesi ve bunu garipsememesi toplumdan ayrılan bireyi işaret etmektedir.

Gregor dönüşümüne kadar ailenin ekonomik anlamdaki tek dayanağıdır fakat dönüşümüyle beraber aileye olan yardım kesilir. Yardımın kesilmesi ailesinin ona tavır almasına sebep olur çünkü o artık sürüye ait değildir. Gregor sistemin makineleşmiş ruhundan ayrılmıştır.

Ve çoğu kez, para aracılığıyla zaman kazanmak gerekirken, yaşamımızı para kazanarak tüketiyoruz. (Camus, 2020:59)

Gregor'a fiziksel olarak ilk ve son sert tepki babasından gelir. Gregor'a sinirlenen babasının fırlattığı elma Gregor'un bedenine saplanıp kalır ve zaman geçtikçe elmanın etrafı yara olmaya başlar. Elma onun hareket yetisinde sıkıntılara sebep olur.

Fırlatılan nesnenin elma olması bize Âdem ve Havva tarafından işlenen ilk günahı anımsatır. Kafka'ya göre Tanrı'nın insanı elmayla olan imtihanı haksızlıktır; kitapta elmayı kullanması ademle Havva'ya bir atıftır. Burada baba Tanrı rolünde, anne ve kız kardeş ise Tanrı'ya sığınan insan rolündedir. Gregor ise ne ademdir ne Havva o sadece yabancıdır.

Yabancılaşan insana toplumun değer vermediğini, Gregor'un ölüsü için tören yapılmamasıyla görürüz. Böceğe dönüşmesiyle birlikte tolumdaki görünümü bozar ve zihindeki tek tipleşmeyi kırar. Dönüşüm mevcut düzenin dışına çıkmak, dışlanmaktır. Kitapta Gregor'un bir kelebek veya göze daha hoş gözükecek bir hayvan yerine bir böceğe dönüşmesi; toplumun başkalaşan bireyi tiksintiyle karşılamasına bir göndermedir.

SONUÇ

Varoluşçuluk II. Dünya Savaşı sonunda kendisini Fransa'da göstermiştir. Savaşlar, sanayi devrimi, değişen ve dönüşen çevreyle beraber insan kendine olan yabancılaşmasını ifade etmekte uyumsuzluk yaşadığı bir ruh halinin içerisine düşmüştür. Bu ruh halini ifade edebilecek en etkili aracı ise edebiyat olmuştur.

Varoluşçu felsefe insanı dünyadaki yalnızlığıyla anlatır. Varoluşçular için birey ve bireyin istekleri ön plandadır. Kuşkusuz felsefe tarihi içerisinde felsefenin insana en çok yöneldiği dönem XX. Yüzyıl olmuştur. XX. Yüzyıl öncesinde de muhakkak yabancılaşmanın izleri görülmüştür. Sokrates "Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir."Derken burada her ne kadar öğrenilecek olan bilginin fazlalığı vurgulansa da diğer yandan kişinin dünyaya olan yabancılığını ortaya koymaktadır. Kişi dünyaya yabancıdır çünkü hayatta olduğu sürece onu öğrenmeye mecbur kılmaktadır. Descartes'in şüpheciliğinde de insanın dünyaya olan yabancılığını görmekteyiz. Descartes kesin bilginin yanında içinde bulunduğu uyumsuzluğu kendi varlığına kadar sorgulayarak, sadece insana ait olan, saf, kesin bir olgunun arayışı içerisine girmiştir. Varoluşçuluğun temelini atan Kierkegaard'dır. Varoluşçuluğu sistemli bir felsefe olarak ayaklarının üstünde durmasını sağlayan ise Sartre olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazılmış olan çoğu metinde genel olarak ortaya sürülen ilk cümleler kişinin (bu kişi ister bir filozof ister bir edebiyatçı olsun) yazılarının yaşadığı dönemle bağlantılı olduğudur. Tabii ki kişinin yazdıkları yaşadığı dönemle bağlantılıdır ama sadece yaşadığı dönemle değil; kendi hayatı içerisinde yaşadıklarıyla da bağlantılıdır.

Camus'nün dünya savaşı görmesi muhakkak eserlerinin temelinde yer almaktadır ancak Sisifos'un her şeye rağmen aldığı cezaya katlanma düşüncesi 1930 yılında veremle olan savaşıyla ilk karşılaşmasının resimlerinden biridir. Sadece yaşanabilecek bedensel rahatsızlıklar bir yana en temel düşüncesi insanın hayata devam etmesi gerektiği mesajıdır.

Camus yaşanılan anlamsızlığın insanı intihara getirdiği noktada; Sisifos'la insana "Yaşa" diye haykırmaktadır. Ölüm zaten eninde sonunda gelecek olandır; anlamsız

olan süreci hızlandırmaya çalışmak, anlam arayışıyla insanın kendisini çıkmaza sokmasıdır. Oysa ortada çıkmaza girilecek bir durum da yoktur.

Camus için saçma, dünya ve insan arasındaki ilişkinin varlığından ortaya çıkmaktadır. Ona göre saçma; bir ilişkidir. Fakat bu ilişki uyumsuz bir ilişkidir ve sadece insan ile dünya arasında gerçekleşmektedir. Dünya insana karşı ne kadar kayıtsız olursa olsun; insan hayatı boyunca bu kayıtsızlığı sonlandırmak için uğraşır fakat Camus'ye göre bu uğraş sonuçsuzdur.

Camus anlam arayışıyla hırpalanan insanı, başkaldırıyla yüceltmektedir. İnsan bütün bu anlamsızlığın içerisinde, her şeyin anlamsızlığını bilerek yaşama evet dediği noktada aslında dünyanın ona gösterdiği kayıtsızlığın aynısını dünyanın kendisine gösterir.

Her şeye rağmen dünya ile bağını koparmamak, hayata "evet" demek uyumsuzluğun kilit noktasıdır. Camus'ye göre anlamsızlık yaşamdan vazgeçmek için bir sebep değildir. Sadece anlamsızlık değil, hiçbir olumsuz koşul intihar için gerekçe değildir. Kişi intihara yönelerek anlamsızlık sorununu ortadan kaldırdığını düşünecektir fakat sorun ortadan kalkmayacaktır.

Camus 'nün üzerinde durulmasının önemini vurguladığı hayatın yaşanmaya değip değmeyeceği sorunu intihar düşüncesiyle birlikte işlenmiştir. İnsan hayatta bir anlam bulamayınca çıkış yolu olarak intihara yönelir. Bedenin sonsuza dek kaybolacağı düşüncesi insanı anlamsızlığa sürükleyen temel noktadır. Camus'ye göre intihar çıkış değildir; tam tersi hayatın anlamsızlığı onu yaşamayı gerekli kılmaktadır.

İnsanlık tarihine bakıldığı zaman bir Tanrı olsa da olmasa da insana verilecek en büyük ceza ölüm değil bilinçtir çünkü ölümü anlamlandıran bilincin kendisidir. İnsan dışında bir hayvanın veya bir bitkinin; anlamsızlığın içine düştüğü, etrafına yabancılaştığı, gölgesi gibi ölümü bilerek peşinde taşıdığı ve intihar ettiği görülmemiştir. Bilinç hem ölümün hem de yaşamın kendisidir.

Saçmayı getiren ölümün kendisidir. Saçma olan ölüm, uyumsuz olan ise insandır. "Ölümün olmadığı, sabit bir yaşam içerisinde insan yine aynı uyumsuz durumu yaşamayacak mıdır?" diye sorduğumuz zaman bu soruyu cevaplamak için insan dışında oluşturulmuş olan bütün sistem; tam tersi şekilde düşünüp hayal etmemiz

gerekecektir. İnsan dışında oluşturulan sistemde ölüm gerçekleşmediği takdirde; yine sistemde anlamsızlıklar başlayacaktır. Ölümün gerçekleşmediği bir dünyayı Saramago'nun *Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş* adlı kitabıyla hayal edebiliriz.

Ertesi gün hiç kimse ölmedi. (Saramago, 2017:11)

Ölümün olmayışı sadece din kurumunu değil artan nüfus sayısı sonucu ekonomi sisteminde, sağlık sisteminde pek çok sorun ortaya çıkaracaktır. Aynı şekilde çok sayıda insanın ölümü de durumu sıkıntıya sokacaktır.

Bu tezde göstermek istediğim uyumsuz insan profili dünyanın kendi içerisinde bir anlam barındırmadığını bilen, bunu bilerek yaşamına devam eden ve yarının sancısını içerisinde barındırmayan insandır. Albert Camus'nün *Yabancı* ve Franz Kafka'nın *Dönüşüm* ve *Dava* isimli eserlerinin uyumsuz insanı en etkileyici şekilde gösterdiğini düşündüğüm için bu romanları tezin son bölümünde verdim.

Albert Camus'nün *Yabancı* romanında ki Meursault karakteri ve Franz Kafka'nın *Dava* romanında ki Joseph K. Olay örgülerinin içerisinde mahkemededir. Onlar herkeste olması gereken uyumsuzluklarının mahkumlarıdır. Onlar olanı olduğu gibi kabul ederler; şaşkınlıkları etraflarındaki insanlar içindir. Etraflarındaki insanlara gelecek olursak eğer, onlar bu dünyanın uyumlularıdır.
Meursault ve Joseph hiçbir şeyi anlamlandırma isteği duymadıkları için onları da anlamlandıramazlar. Tam tersi bu uyumsuz dünyadan daha da uyumsuz duran onları yargılayanlardır. Onlar; bu dünyayla uyumu kendi zihinlerinde bulan uyumlulardır.

Yargıç Meursault'a haç çıkardığı ve af dilemesini istediği zaman Meursault zihnen; bulunduğu ortamdan daha büyüktür. Joseph K. İnfazı için yere diz çöküp başını taşa koyduğu zaman yanında duran, infazını gerçekleştirecek olan iki uyumlu insandan daha büyüktür. Gregor yaşadığı dönüşümün ardından ailesini korkutmamak adına odasında saklandığında ailesinden daha büyüktür.

KAYNAKÇA

Alagöz, A. (2019). *Albert Camus'de Özgürlüğe Giden Yol*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Altunay, D. (2017). Fatma, *Varoluşçu Felsefede Ölüm Kavramı* (Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2017.

Barnes, E. H. (2020). *"Sartre'ın Ontolojisi: Varlığın Açığa Çıkarılması ve Varlığa Anlam Verilmesi",* Doğu Batı Yayınları Varoluşçuluk I, Ankara.

Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek.* Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Bektaş, G. (2013). *Albert Camus ve Varoluşçuluk*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Camus, A. (2018h). *Adiller*. Can Yayınları, İstanbul.

Camus, A. (2020f). *Başkaldıran İnsan*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020d). *Calıgula*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020a) *Düğün- Bir Alman Dosta Mektuplar*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020b). *Düşüş*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2019i). *İlk Adam*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020g). *Mutlu Ölüm*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020c). *Sisifos Söyleni*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2013j). *Tersi ve Yüzü*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2020e). *Veba*. Can Yayınları. İstanbul.

Camus, A. (2015ı). *Yabancı*. Can Yayınevi. İstanbul.

Cioran, E.M. (2020). *Zamana Düşüş,* Metis Yayınları. İstanbul.

Çiçek, S. (2018). *Albert Camus'nün Caligula Adlı Oyununda Absürt ve Başkaldırı Kavramlarının Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Çomaklı, S. (2019). *Albert Camus Düşüncesinde Yabancılaşma Sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çüçen. A. (2021). *Yaşam ve Ölüm Felsefesi*, Sentez Yayınları, Ankara 2017. *Eski Antlaşma,* "Yaratılış", (2003-2021) 5 Mayıs 2021 tarihinde https://kutsalkitap.info.tr/?q=yar%202 adresinden erişildi.

Foucault, M. (2017). *Cinselliğin Tarihi*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Gülsün, F. (2019). *Albert Camus Felsefesinde Uyumsuzluk ve İntihar*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Gündoğan, O. (2011). Ali, *Albert Camus Hayatı, Yapıtları, Felsefesi*. Mkm Yayınları. Bursa.

Homeros, (2007). *İlyada*. çev. Azra Erhat - A. Kadir. Can yay., İstanbul.

Homeros, (2010). *Odysseia*, çev. Azra Erhat - A. Kadir. Can yay., İstanbul.

Kafka, F. (2018). *Dava*. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.

Kafka, F. (2020). *Dönüşüm*. Can Yayınları, İstanbul.

Karabulut, G. (2019). *Albert Camus ve Jean Paul Sartre Açısından Saçma ve Yabancılaşma Kavramlarının Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Kıerkegaard, S. (2019). *Korku ve Titreme*. Pinhan Yayınları, İstanbul.

Kılıç, S. (2006). *Jean Paul Sartre'ın Felsefesinde Öteki Kavramı* (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kurtar, S. (2020). "Özgürlük Tanrı Olma Arzusudur!' Jean- Paul Sartre'ın Mutlak ve Radikal Mücadelesi", *Doğu Batı Yayınları Varoluşçuluk II*, Ankara.

Kurtuluş, B. (2015). 'Aşırıklar Çağı' nın Mirası: Hobsbawm'ın Tarih Anlayışı Çerçevesinde Savaşın Dönüşümü", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.*

Marx, K. (2013). *1844 El Yazmaları*. Birikim Yayınları. İstanbul.

Marx, K. (2018). *Komünist Manifesto*. Yordam Kitap. İstanbul.

Orwell, G. (2019). *1984*. Can Yayınları. İstanbul.

Ökten, H. K. (2016). *Ölüm Kitabı Ölüm Düşüncesinin Temel Metinleri*. Agora Kitaplığı. İstanbul.

Özdemir, Ö. (2012). *Albert Camus'nün Başkaldırı Felsefesinde Yabancılaşma Sorunu* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Rey, P. L. (2010). *Camus Başkaldıran İnsan*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Rohde, E. (2020). *Psykhe Yunanlarda Ruhlar Kültü ve Ölümsüzlük İnancı*. Pinhan Yayınları. İstanbul.

Sade, M. M. (2018). *Yatak Odasında Felsefe*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Saramago, J. (2017). *Ölüm Bir Varmış Bir Yokmuş*. Kırmızı Kedi Yayınları. İstanbul.

Sarı, B. (2019). *J.P. Sartre ve Albert Camus'da Ölüm Kavramı* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Sartre, J. P. (2020). *Bulantı*. Can Yayınları. İstanbul.

Sartre, J. P. (2018). *Varlık ve Hiçlik*. İthaki Yayınları. İstanbul.

Stirner, M. (2013). *Biricik ve Mülkiyeti*. Kaos Yayınları. İstanbul.

Stuart, C. (2020). "Bir Karadelik Etrafında Yaşam Olabilir Mi?" *Popular Scıence*, İstanbul.

Şan, H. İ. (2019). *Albert Camus Düşüncesinde Ölüm*. (Yüksek Lisans Tezi). Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Şimşek, Z. (2020). Özgül, *Albert Camus Felsefesi'nde Yabancılaşma ve Ölüm* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yalom, I. (2008). *Güneşe Bakmak Ölümle Yüzleşmek*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Yazğan, A. (2019). *J. P. Sartre'ın 'Varlık ve Hiçlik' Adlı Eserinde Özgürlük Kavramı* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Zülfü, T. (2010). *Albert Camus'nün Saçma (Absürd) Felsefesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Zweıg, S. (2018). *Mecburiyet*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-3762-2095
Adı Soyadı	Hasret ERTÜRK
Doğum Yeri	ROTTERDAM / HOLLANDA
Doğum Tarihi	28.11.1989

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Uludağ Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Felsefe (04.09.2012 - 05.06.2017)

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Felsefe (26.08.2019 – 2021)

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce Seviyesi	B1

YAYINLANAN MAKALE

DOĞU BATI –VAROLUŞÇULUK II ,Camus'de Ölüm ve İntihar Doğu Batı Yayınları , 2020

İLETİŞİM

E-Mail	hasreterturk@outlook.com
Cep Telefonu	0552 029 36 36